

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Пояснювальна записка і розрахунки
до кваліфікаційної роботи

МРЕ.195.01.06 ПЗ

Розробив: студент 2 курсу, групи 218-ЕП-Д22
спеціальності 051 «Економіка»
(роботу виконано самостійно, відповідно до
принципів академічної доброчесності)

_____ Віталій ФЕРЛІЄВИЧ
(підпис)

Керівник: доцент, канд. екон. наук
Микола КОНДРАТЮК

Рецензент: доцент, канд. екон. наук
Олена СЕМЕНЦОВА

2024

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний

Кафедра економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом

Рівень вищої освіти: магістр

Спеціальність: 051 «Економіка»

Освітня програма: «Економіка підприємства»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри,
професор, д-р екон. наук

_____ Володимир ДИКАНЬ

« ____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ Ферлієвичу Віталію Руслановичу

1 Тема «Формування організаційно-економічного механізму підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств»

керівник Кондратюк Микола Валерійович, канд. екон. наук, доцент

затверджені розпорядженням по економічному факультету

від «23» жовтня 2023 року № 24/23

2 Строк подання студентом закінченої роботи «02» січня 2024 року

3 Вихідні дані: Баланс (форма № 1) ПП «Громадське будівництво» за 2019-2023 рр.

Звіт про фінансові результати (форма № 2) ПП «Громадське будівництво» за 2019-2023 рр.

Звіт з праці підприємства за 2019-2023 рр.

Звіт про наявність та рух основних засобів за 2019-2023 рр.

Звіт про рух грошових коштів підприємства за 2019-2023 рр.

Звіт про наявність та рух трудових ресурсів, структура працівників підприємства за 2019-2023 рр.

Науково-методична література, періодичні видання, статистична інформація

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1 Технічне обслуговування сільськогосподарських підприємств: проблеми та перспективи

2 Комплексний аналіз економічної діяльності ПП «Громадське будівництво»

3 Удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств

5 Перелік графічного матеріалу

1 Мета, об'єкт та предмет дослідження

2 Наявність сільськогосподарської техніки в аграрних підприємствах

3 Виробництво окремих видів продукції машинобудування для сільського господарства

4 Показники обсягу реалізації продукції та послуг підприємством

5-6 Показники стану основних фондів

7 Показники фонду оплати праці працівників підприємства

8 Показники собівартості реалізованої продукції підприємства

9 Показники чистого фінансового результату підприємства

10 Організаційний механізм управління матеріально-технічною базою сільського господарства

11 Цілі та завдання в галузі управління системою фірмового сервісу

12 Оцінка ефективності проєкту

6 Консультанти окремих розділів

Розділ	Прізвище, ініціали, посада та науковий ступінь консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7 Дата видачі завдання «02» жовтня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів	Строк виконання етапів	Примітка
1 Технічне обслуговування сільськогосподарських підприємств: проблеми та перспективи	19.10.2023	викон.
2 Комплексний аналіз економічної діяльності ПП «Громадське будівництво»	31.10.2023	викон.
3 Удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств	13.11.2023	викон.
Висновки	04.12.2023	викон.
Графічна частина	21.12.2023	викон.

Студент _____ Віталій ФЕРЛІЄВИЧ

Керівник _____ Микола КОНДРАТЮК

Зміст

Вступ	5
1 Технічне обслуговування сільськогосподарських підприємств: проблеми та перспективи	10
1.1 Поняття та економічна сутність технічного агросервісу	10
1.2 Сучасний стан сфери ремонтно-технічного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників	19
1.3 Тенденції інженерно-технічного забезпечення аграрного виробництва	27
Висновки до розділу 1	38
2 Комплексний аналіз економічної діяльності ПП «Громадське будівництво»	40
2.1 Аналіз обсягів реалізації продукції підприємством	40
2.2 Аналіз стану основних засобів підприємства	41
2.3 Аналіз ефективності використання трудових ресурсів підприємства	53
2.4 Аналіз витрат основної діяльності підприємства	58
2.5 Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства	62
Висновки до розділу 2	68
3 Удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств	70
3.1 Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств	70

					<i>МРЕ.195.01.06 ПЗ</i>			
<i>Змн.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>	Формування організаційно-економічного механізму підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських	<i>Літ.</i>	<i>Арк.</i>	<i>Аркуші</i>
<i>Розроб.</i>		Ферлієвич						
<i>Перевір.</i>		Кондратюк					4	112
<i>Рецензент</i>						<i>УкрДУЗТ</i>		
<i>Н. Контр.</i>		Назаренко	<i>МНД</i>	29.12.23				
<i>Затверд.</i>		Дикань						4

3.2 Підходи підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств	78
3.3 Формування системи фірмового технічного сервісу сільськогосподарської техніки	87
3.4 Обґрунтування пропозицій щодо підвищення рівня фірмового сервісу для технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств	93
Висновки до розділу 3	99
Висновки	101
Список використаних джерел	106

Вступ

Актуальність теми. Однією з найважливіших проблем сучасних аграрних товаровиробників є їхнє неналежне забезпечення технічними засобами виробництва. При цьому останнім часом простежується чітка тенденція до значного та систематичного зростання вартості сільськогосподарської техніки як вітчизняного так і імпортного виробництва. Сезонність попиту на сільськогосподарську техніку спричиняє дефіцит на технічні засоби виробництва та неякісне їх постачання аграрним виробникам. Тому питання, пов'язані із забезпечення товаровиробників технікою в сучасних умовах є актуальними та потребують відповідного вирішення.

Технічне обслуговування є комплексом робіт і операцій з підтримки в справності основних засобів. У зв'язку з цим технічний сервіс має обґрунтовувати парк машин виробників, організовувати постачання техніки, обладнання, запчастини, забезпечувати виробників продукції нормативно-технічною документацією, технічною літературою, обладнанням для діагностики, а також надавати консультативні, інформаційні послуги машинам, роботах, агрегатах.

Основна тяжкість виконання робіт з технічного сервісу машин та обладнання лежить на їх споживачах (96-98% сумарного обсягу робіт).

Замість збільшення виробництва техніки та зниження її вартості виробники компенсують зниження випуску машин підвищенням відпускних цін. А наявність дефіциту техніки, запасних частин і матеріалів є виправданням неможливості організації фірмового сервісу через слабкі виробничі потужності заводів-виробників і дозволяє перекласти цю турботу на плечі споживачів.

Подальше зростання ефективності використання сільськогосподарської техніки за рахунок підвищення її технічного рівня, надійності та якості вимагає корінної реорганізації технічного сервісу, впровадження фірмового методу обслуговування замість самообслуговування або із залученням сил і засобів обслуговуючої організації. Рано чи пізно ринкові відносини змусять це зробити.

Але в умовах дефіциту сільськогосподарської техніки, матеріально-технічних і фінансових ресурсів цей процес вже затягнувся на довгі роки, а вирішувати необхідно негайно, оскільки вирішення проблеми дозволить додатково отримати величезну кількість сільгосппродукції, значно знизити питомі витрати та собівартість її виробництва, підвищити рентабельність господарств.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Кваліфікаційна робота виконувалася у рамках і за тематикою наукових досліджень, що проводяться на кафедрі «Економіка та управління виробничим і комерційним бізнесом» Українського державного університету залізничного транспорту.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні основних тенденцій та обґрунтуванні підходів до підвищення ефективності діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування через організаційний механізм управління матеріально-технічною базою.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішення наступних взаємозалежних завдань:

- вивчити особливості технічного сервісу для технічного обслуговування сільськогосподарських підприємств;
- окреслити ключові тенденції інженерно-технічного забезпечення аграрного виробництва
- дослідити діяльність підприємства, метою діяльності якого є забезпечення сільськогосподарських товаровиробників запасними частинами та послугами, надання послуг технічного сервісу;
- розробити організаційно-економічний механізм підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств;
- сформування основні напрями підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств;
- обґрунтувати доцільність пропозицій щодо підвищення рівня фірмового сервісу для технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес технічного

обслуговування сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є організаційно-економічні відносини, що виникають в процесі технічного обслуговування сільськогосподарських підприємств.

Інформаційною основою роботи є теоретичні та практичні напрацювання вітчизняних та закордонних вчених щодо проблем сільського господарства, машинобудування та залежності агропромислового комплексу нашої країни від технічного забезпечення, матеріали та рекомендації науково-практичних конференцій та семінарів, інформаційно-довідкова, навчально-методична література, матеріали періодичних видань, а також відомості із мережі Інтернет, які містяться у джерелах [1-71] наведених у списку використаних джерел, а також інформація, отримана в результаті консультування з керівником роботи, науковими, науково-педагогічними працівниками та іншими особами, яка є неопублікованими авторськими напрацюваннями (найсучасніша інформація дослідницького, інноваційного характеру), дозволена для використання автору роботи виключно при виконанні тільки цієї кваліфікаційної роботи.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення відповідних завдань у кваліфікаційній роботі використані такі загальнонаукові та спеціальні методи: системний, ситуаційний, логічний підходи, абстрактно-теоретичний, порівняльний, табличний, графічний та метод узагальнень.

Наукова новизна Найбільш важливі результати дослідження, що містять елементи наукової новизни, полягають у такому:

- сформовано організаційно-економічний механізм підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств;
- розкрито підходи підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає у вирішенні науково-практичної проблеми підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств та вибору напрямів розвитку підприємств, які забезпечують сільськогосподарських товаровиробників запасними частинами

та послугами.

Результатами роботи автора є формування підходів технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств шляхом формування системи фірмового технічного сервісу сільськогосподарської техніки.

Публікації. За темою роботи опубліковано статтю у збірнику наукових праць «Вісник економіки транспорту і промисловості» загальним обсягом 15 сторінок (у співавторстві).

Апробація результатів роботи. Основні положення і результати кваліфікаційної роботи доповідалися на 83-й студентській науково-технічній конференції СНТК Українського державного університету залізничного транспорту (12-14 грудня 2023 р., м. Харків).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел.

У першому розділі досліджено сучасні умови технічного обслуговування сільськогосподарських підприємств, виявлено проблеми, з якими вони стикаються та які уповільнюють їх розвиток, окреслено можливі перспективні засади управління та обґрунтовано доцільність формування системи фірмового технічного сервісу сільськогосподарської техніки.

У другому розділі наведено комплексний аналіз економічної діяльності ПП «Громадське будівництво», діяльність якого спрямована на забезпечення сільськогосподарських товаровиробників запасними частинами та послугами, надання послуг технічного сервісу.

У третьому розділі розглянуто напрями удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств та розроблені пропозиції щодо підвищення рівня фірмового сервісу для технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств на приватному підприємстві «Громадське будівництво».

1 Технічне обслуговування сільськогосподарських підприємств: проблеми та перспективи

1.1 Поняття та економічна сутність технічного агросервісу

Термін «сервіс» по суті є синонімом терміну «обслуговування» і означає діяльність з надання послуг.

Термін «технічний» визначає, передусім, сукупність об'єктів, куди поширюються роботи, пов'язані з їх обслуговуванням, тобто всю номенклатуру технічних засобів, які є у агропромисловому комплексі. Слід підкреслити, що через складну організацію технічного сервісу у спеціальній літературі немає єдиного тлумачення даного поняття.

До 1991 р. під системою технічного (сервісу) обслуговування та ремонту, малася на увазі сукупність взаємозалежних засобів, документації та виконавців, необхідних для підтримки та відновлення якості машин, тобто дана система розглядалася у вузькому значенні. Це можна пояснити специфікою адміністративно-командної економіки, де було жорстке розмежування функцій між різними агросервісними структурами [61].

З урахуванням сучасного етапу розвитку ринкових відносин у сфері АПК, під технічним агросервісом слід розуміти комплекс взаємопов'язаних послуг із забезпечення сільськогосподарських товаровиробників машинами та обладнанням, створення умов, спрямованих на підвищення ефективності використання та підтримку у працездатному стані засобів механізації протягом усього періоду їх технічної експлуатації. Принципова відмінність даного визначення поняття технічного агросервісу від існуючих полягає в тому, що воно виходить за рамки його тлумачення як сукупності заходів з надійної експлуатації техніки та представлено комплексом послуг, що охоплює весь життєвий цикл машини. Це дозволяє створити єдину методологічну та наукову основу ефективного розвитку системи технічного сервісу сільськогосподарської техніки.

Споживачами даних робіт (послуг) є юридичні чи фізичні особи, які мають намір придбати або замовити машини, роботи (послуги) для виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та збуту. Виконавцями послуг (робіт) виступають юридичні чи фізичні особи, які виконують послуги (роботи) технічного сервісу для інших осіб з метою отримання прибутку (або без прибутку). У поняття «машини» включаються всі види сільськогосподарської техніки, обладнання, приладів, апаратів, механізмів, технологічних ліній та комплексів, які використовуються сільськогосподарськими товаровиробниками.

Сутність технічного сервісу дозволяє більш чітко встановлювати межі ринку технічного агросервісу та визначати перелік послуг, що виникають внаслідок взаємовідносин їх виконавців та споживачів при забезпеченні останніх машинами, створенні ним економічних умов ефективної експлуатації техніки, а також формуванні сталого ринку збуту та платоспроможного попиту на послуги. Внаслідок цього послуги, що мають виробничу спрямованість (виконання підрядних механізованих робіт з оранки, заготівлі кормів, збирання зернових тощо), а також забезпечення сільськогосподарських товаровиробників ресурсами, які не включені до поняття «машини», не належать до сфери послуг технічного сервісу [62].

Таким чином, система технічного сервісу виконує такі функції:

- пропозиції машин;
- вивчення платоспроможного попиту споживачів на машини, послуги, роботи;
- реклама робіт та послуг;
- своєчасної та достовірної інформації про машини, послуги (роботи);
- обґрунтування парку машин виробників сільськогосподарської продукції (споживача) та форм використання техніки;
- організація та виконання послуг (робіт) із забезпечення (постачання) виробників сільськогосподарської продукції технікою, обладнанням, запасними частинами до них, матеріалами;

- передпродажна підготовка машин (добірка, регулювання, обкатка, заправка паливом, мастильними матеріалами);
- купівля-продаж, у тому числі з лізингу, а також прокат та оренду нових та вживаних машин;
- зберігання та доставка виробникам сільськогосподарської продукції (споживачам);
- монтаж, пуско-налагодження технологічних комплексів;
- створення матеріально-технічної бази з технічного обслуговування та матеріально-технічного забезпечення;
- організація та виконання технічного обслуговування, зберігання та ремонту машин у гарантійний та післягарантійний періоди експлуатації;
- відновлення зношених та виготовлення нових деталей;
- утилізація машин;
- навчання виробників сільськогосподарської продукції (споживачів) правил експлуатації машин;
- забезпечення виробників сільськогосподарської продукції та виконавців технічного сервісу нормативно-технічною документацією, навчальною та іншою технічною літературою, наочними посібниками;
- забезпечення обладнанням для діагностування, технічного обслуговування, ремонту та зберігання;
- участь у розробці прогресивних технологічних процесів ремонту та технічного обслуговування;
- інформаційно-консультативне забезпечення учасників технічного обслуговування.

Система технічного сервісу є органічною складовою загальної системи відтворення машин і устаткування агропромислового комплексу [65].

До оцінки, а також вироблення перспективних напрямів удосконалення системи технічного сервісу необхідно підходити комплексно, з урахуванням рівня розвитку сфер АПК.

З урахуванням функціонального призначення системи технічного агросервісу виділяють такі основні, властиві та особливості [15]:

- споживачами робіт та послуг є не будь-які користувачі, а лише організації з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції;

- забезпечення необхідної номенклатури та якості робіт і послуг, що надаються, обсяг яких може розширюватися або скорочуватися в залежності від економічної доцільності, доступності та можливостей їх споживання сільськогосподарськими товаровиробниками;

- наявність численних агросервісних структур, які пропонують свої роботи та послуги на ринку послуг, попит на які залежить від їхньої якості та доступності;

- ефективність діяльності агросервісних структур безпосередньо залежить від результативності функціонування сільськогосподарських підприємств, оскільки послуги безпосередньо призначені для сільськогосподарських товаровиробників. Чим вище буде затребуваність сільських споживачів на послуги та роботи різними агросервісними формуваннями, тим ефективніше вони функціонуватимуть. Це пряма взаємозалежність. Тому економічні інтереси агросервісних та сільськогосподарських організацій мають між собою узгоджуватися та відповідати спільним потребам.

Особливості системи технічного сервісу вказують на те, що напрями її ефективного розвитку та функціонування, що визначаються платоспроможним попитом на пропоновані роботи та послуги, в першу чергу, залежать від рівня розвитку первинного виробництва - виробників сільськогосподарської продукції, масштабів та ефективності їх діяльності, наявності та стану внутрішньогосподарської ремонтно-обслуговуючої бази [17].

Основні принципи, що визначають ефективний розвиток та функціонування системи технічного сервісу, такі:

- наявність платоспроможного попиту на послуги системи технічного сервісу;

- багаторівнева, а також багатопрофільна та взаємопов'язана мережа агросервісних структур, що формує конкурентний ринок виробничо-технічних послуг та дозволяє забезпечити їхню високу якість за прийнятними цінами;
- постійне підтримання необхідного надлишку пропозиції над попитом;
- забезпечення оперативності та своєчасності задоволення потреб споживачів у різноманітних послугах та роботах;
- перевищення вартості послуг середньогалузевих нормативів витрат за їх виконання;
- забезпечення рівня прибутку, що дозволяє здійснювати розширене відтворення послуг, формування необхідних інвестицій у модернізацію та розвиток матеріально-технічної бази.

У цьому вартість послуг має суворо відповідати їх якості, не перевищувати встановлених нормативів і порушувати ринкової рівноваги [25]:

- доступність послуг та робіт, що виконуються підприємствами системи технічного сервісу, для сільськогосподарських споживачів незалежно від їх форм власності та господарювання за сукупністю найважливіших організаційно-виробничих та економічних показників (швидкості, асортименту, повноті, якості, завершеності, ціні);
- послуги, що надаються виробником споживачеві для підтримки машин у працездатному стані, повинні бути комплексними та включати усі елементи технічного обслуговування та ремонту;
- забезпечення підвищення якості техніки, що випускається, та обладнання з урахуванням використання заводами-виробниками об'єктивної інформації, що надається, дилерськими технічними центрами та споживачами засобів механізації про всі виявлені дефекти (рекламації) експлуатованих машин;
- послуги вітчизняних агросервісних підприємств та організацій мають бути конкурентоспроможними на ринку порівняно з аналогічними послугами закордонних постачальників.

Інакше постійно існуватиме загроза витіснення та руйнування вітчизняних підприємств. Присутність закордонних постачальників послуги вважається

безпечною, якщо їхня частка у загальному обсязі послуг становитиме 20-30%, а за деякими видами агросервісної діяльності – до 50%.

Формування ефективної ринкової системи технічного сервісу сільського господарства передбачає насамперед проведення комплексного аналізу стану машинно-тракторного парку та існуючої практики забезпечення потреб сільськогосподарських організацій у необхідних засобах виробництва та надання послуг [15].

Зона діяльності підприємств технічного сервісу в нашій країні обмежується переважно територією адміністративного району. Це є специфікою сільськогосподарського виробництва (необхідністю виконання багатьох видів робіт у стислі агротехнічні терміни ін.), особливостями послуги як товару (збіг у часі процесів її виробництва та споживання, неможливість створення запасів і складування). Аналіз показує, що у межах району виробляється та споживається близько 90-95% послуг ремонтно-технічних підприємств. Тільки небагато видів послуг, таких як повнокомплектний ремонт автомобілів, окремих марок тракторів і комбайнів, капітальний ремонт їх агрегатів та інші, здійснюється на рівні області або країни.

Отже, найпоширенішим і типовим є регіональний ринок технічних послуг, що функціонує у межах районного агропромислового комплексу, де домінуюче становище серед виробників послуг займають агросервісні підприємства різного профілю, серед споживачів послуг – сільськогосподарські організації, селянські (фермерські) господарства та інші товаровиробники.

Що ж до селянських (фермерських) господарств, більшість яких мають недостатню технічну оснащеність, то проблема їх полягає не лише у загальній нестачі ресурсів, а й у організації на більш високому технічному рівні їх сервісного обслуговування.

Загалом становище, що склалося, пов'язане з наявними недоліками діючої системи агротехсервісу, основними з яких є наступні [28]:

- функції ремонтних підприємств не відображають всіх запитів сільськогосподарських організацій, фермерів у наданні різноманітних робіт та послуг;
- низька якість всіх видів сервісних робіт, відсутність конкуренції та економічної зацікавленості у підвищенні якості робіт;
- відсутність комплексного сервісного обслуговування сільськогосподарських підприємств;
- дефіцит багатьох видів техніки, запасних частин та їх низька якість;
- здійснення постачання машин окремо, а не у складі цілих технологічних комплексів, що не дає можливості забезпечити комплексну механізацію та підвищення продуктивності праці;
- незважаючи на наявність наявної спеціалізованої ремонтно-обслуговуючої бази, відсутність оперативного якісного сервісу.

Поряд із цим у сільському господарстві відбувається інтенсивне старіння машинно-тракторного парку. Більше 60% сільськогосподарських організацій мають низький рівень технічного обслуговування машин та механізмів, у яких відсутнє елементарне обладнання для діагностики, паливо та мастильні матеріали часто не відповідають необхідним стандартам. Внаслідок цього спостерігається передчасне зношування техніки, яка не витримує встановлених нормативних термінів експлуатації [47].

Вищевикладене свідчить про об'єктивну необхідність формування та розвитку в країні ефективної, відповідної світовим аналогам, ринкової системи фірмового технічного сервісу, що включає передпродажну підготовку відповідно до нормативно-технічної документації та реалізації сільськогосподарської техніки, гарантійне та післягарантійне технічне обслуговування засобів виробництва протягом усього періоду їх експлуатації. У цьому для продовження терміну використання сільськогосподарських машин в країні в даний час створена (переважного на базі агросервісних підприємств різного рівня), функціонує та отримує подальший розвиток мережа регіональних дилерських технічних центрів сервісного обслуговування, що є сполучною ланкою

(посередництвом) між заводами-виробниками сільськогосподарської продукції – споживачами машин [46].

Відзначимо, що технічне обслуговування сільськогосподарської техніки за кордоном виявляється у різноманітних формах боротьби за споживача, за стійкий ринок збуту за умов конкуренції. Фірми-виробники надають важливого значення підвищенню якості та надійності машин, забезпеченню ремонтпридатності.

У США, Німеччині, Франції, Англії, Італії та інших країнах впроваджено спеціальну програму обслуговування сільськогосподарських машин, яка передбачає такі зобов'язання фірм-виробників і дилерів:

- забезпечення високої надійності та ремонтпридатності техніки, що поставляється;
- пряму відповідальність дилерів перед фермером за технічне обслуговування машин протягом усього терміну їх експлуатації, а також матеріальну відповідальність фірм-виробників перед дилерами за якість продукції, що поставляється;
- організацію обслуговування машин незалежно від їх кількості та територіальної роз'єднаності техніки;
- підготовку кваліфікованих кадрів ремонтників;
- забезпечення ремонтних майстерень пристроями та інструментом до початку масового виробництва машин;
- безперебійне постачання дилерів запасними частинами;
- збір інформації фірмами-виробниками через дилерську мережу про працездатність машин і характер відмов техніки.

Проведені дослідження практики виробничо-технічного обслуговування в розвинених країнах із ринковою економікою дозволяють виділити три основні форми організації технічного сервісу [52]:

- фірмами-виробниками (фірмовий технічний сервіс);
- через посередницькі фірми;
- безпосередньо самим споживачем.

Технічний сервіс вважається фірмовим, якщо він виконується представниками заводу-виробника або об'єднання (фірми), що випускає цю продукцію, а також у тих випадках, коли вони беруть участь у створенні мережі дилерів та сервіс-структур як засновник. При цьому фірма-виробник техніки організує сервіс таким чином, щоб, по-перше, від споживачів не було жодних претензій, а по-друге, будь-які несправності машин усувалися протягом 2 діб у будь-якій географічній точці [11].

У зв'язку з цим основними виконавцями фірмового технічного сервісу в економічно розвинених країнах є [53]:

- головний центр технічного сервісу - як правило, один у складі заводу-виробника на всю країну або групі країн (відділ збуту та сервісу);
- регіональний центр технічного сервісу - зазвичай один регіон (штат, область, край);
- офіційний дилер або сервісна ділянка заводу-виробника - як правило, один на групу сільськогосподарських організацій (фермерів).

Зазначимо, що проведення ремонтно-обслуговуючих заходів власними силами виробників сільськогосподарської продукції, як різновид технічного сервісу, пов'язане насамперед із масштабами та економічною ефективністю їхньої діяльності. Це зумовлено тим, що при значних площах сільськогосподарських угідь, що виробляються, а, отже, і численному парку машин і обладнання часто більш доцільно проводити, наприклад, поточний ремонт і всі види технічного обслуговування на власній ремонтно-обслуговуючій базі, оснащеній необхідним обладнанням і персоналом, і використовувати послуги сервісних організацій для виконання робіт, пов'язаних з відновленням.

У той же час у порівняно невеликих фермерських господарствах, як показує практика їх функціонування в США та Західній Європі, у зв'язку з нелегким фінансовим становищем останніх більше половини всіх робіт з ремонту та обслуговування власної техніки виконується самотійно. Це дозволяє отримувати економію на транспортних витратах на доставку непрацездатних машин, а також витрати, пов'язані з оплатою праці механіків агросервісних

організацій. Однак це, зазвичай, призводить до ще більших витрат у довгостроковому періоді, які обумовлені невисокою якістю ремонтно-обслуговуючих робіт, що скорочує ресурс і надійність сільськогосподарської техніки, а отже, збільшує втрати через простой засобів механізації.

1.2 Сучасний стан сфери ремонтно-технічного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників

У галузі сільського господарства разом із розвитком ремонтно–технічної бази, виникли потреби у технічному обслуговуванні сільськогосподарських товаровиробників та ремонті сільськогосподарської техніки, що призвело до зміни структура ринку сільськогосподарської техніки, яка потребує інноваційних підходів до формування системи ремонтно-технічного забезпечення аграрного виробництва [12].

Успішність сфери сільськогосподарського виробництва неможлива без забезпечення належного його ремонтно-технічного обслуговування агросервісними підприємствами, у тому числі ремонтно-транспортних підприємств (РТП) –з одного боку, та без належного забезпечення сільськогосподарською технікою – з іншого. Відтак, можна стверджувати, що рівень розвитку агросервісних підприємств опосередковано визначає ефективність діяльності сільськогосподарських виробників та, відповідно, рівень продовольчої безпеки країни. З огляду на це, сфера сільськогосподарського машинобудування, ремонтно-технічного обслуговування та безпосередньо сільськогосподарського виробництва тісно взаємопов'язані між собою. Система ремонтно-технічного обслуговування формується в залежності від попиту на її послуги. Такий попит визначають споживачі – сільськогосподарські товаровиробники, в залежності від рівня їх розвитку, ступеня самозабезпеченості сервісними операціями, а також платоспроможності.

У свою чергу, ремонтно-транспортні підприємства вивільняють галузі сільськогосподарського виробництва від виконання операцій із обслуговування і, в такий спосіб, створюють можливість зосередити зусилля на процесі виробництві. Крім того, сфера ремонтно-технічного обслуговування пов'язана із промисловим виробництвом (сільськогосподарської техніки, обладнання, устаткування), адже продаж матеріально-речових товарів породжує попит на їх обслуговування, яке поступово трансформується у невід'ємну складову товару (ремонт, гарантійне обслуговування, технічне обслуговування, транспортування тощо), і навпаки, – надання послуг створює попит на обладнання та інші промислові товари. Отже, ремонтно-технічне обслуговування виконує роль сполучної ланки між промисловим виробництвом та власне сільськогосподарським виробництвом [56].

У зв'язку зі створенням ринкової інфраструктури щодо продукції аграрного сектора спостерігається поживлення в частині налагодження системи матеріально-технічного постачання через агролізингові компанії, фірмові технічні центри, станції сервісного обслуговування, агроторгівельні дома, спеціалізовані підприємства матеріально-технічного постачання та інші.

Варто відзначити, що внаслідок недостатнього забезпечення сільськогосподарських підприємств технікою відбулося стрімке підвищення значимості технічного обслуговування та ремонту сільськогосподарської техніки для своєчасного і якісного виконання механізованих технологічних процесів у рослинництві та тваринництві (таблиця 1.1) [65].

Таблиця 1.1 - Наявність сільськогосподарської техніки в аграрних підприємствах [9]

Вид техніки	Роки								
	2000	2005	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Трактори	318,9	216,9	151,3	130,8	127,9	132,7	129,3	128,7	130,53

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Зернозбиральні комбайни	65,2	74,2	32,8	27,2	26,7	27,4	26,8	26,29	26,52
Кукурудзозбиральні комбайни	7,9	4,8	2,5	1,8	1,6	1,5	1,5	1,5	1,48
Картоплезбиральні комбайни	3,6	1,9	1,7	1,3	1,2	1,2	1,1	0,947	0,953
Бурякозбиральні машини	13	8,5	4,2	2,7	2,4	2,3	2	1,642	1,568
Бурякозбиральні машини	1,7	1	0,5	0,2	0,2	0,2	0,1	0,102	0,097
Установки та агрегати для доїння корів	33,5	16,8	10,9	10,5	10,2	10,3	9,5	10,03	10,086

Як видно з таблиці 1.1, кількість одиниць тракторів зменшилася майже у 2,5 рази. Найбільше скорочення спостерігалось з 2000 по 2010 рік. З 2016 року має місце збільшення кількості одиниць, що надійшли, над тим, що вибули. Подібна тенденція спостерігається і відносно зернозбиральних комбайнів: їх оновлення розпочалося з 2017 року. В цілому їх кількість скоротилася на 2,48 рази. Гірша ситуація склалася відносно кукурудзозбиральних комбайнів: їх кількість зменшилася у 5,27 рази. На відміну від попередніх типів техніки в цьому сегменті спостерігається стале перевищення кількості введених одиниць над введеними. Подібно до кукурудзозбиральних комбайнів скорочується кількість картоплезбиральних – за досліджуваний період їх кількість зменшилася у 3,8 рази. Фактично у 8 разів зменшилась кількість бурякозбиральних машин – на відміну від попередніх кількості введених значно переважає над кількістю введених. В 16,7 рази скоротилась кількість льонозбиральних комбайнів. Порівняно сприятлива ситуація із оновленням установок і агрегатів для доїння корів: їх кількість з 2010 року фактично не змінюється.

В цілому несприятлива ситуація із виробництва вітчизняної продукції сільськогосподарського машинобудування через її низький рівень

конкурентоспроможності проявляється у скороченні реалізації більшості груп цієї продукції (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 - Виробництво окремих видів продукції машинобудування для сільського господарства [9]

Тип техніки	Роки					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7
Трактори з потужністю двигуна більше 59 кВт (крім тракторів, керованих водієм, який іде поруч, тракторів-тягачів колісних для напівпричепів, тракторів гусеничні), тис. шт	2,9	2,7	2,8	3,3	3,3	2,4
Плуги, тис. шт.	6,2	4,4	3,7	3,6	2,9	3
Розпушувачі та культиватори, тис. шт	4,4	3,7	3,4	3,8	4	2,9
Борони дискові, тис. шт	2	2	2,3	2,8	3,3	2,2
Борони (крім дискових), тис. шт	7,8	7,9	5,8	8,7	9,3	10,4
Сівалки, саджалки та машини розсадосадильні, тис. шт	5,6	4,4	4,2	4,8	5,3	3,8
Розподілювачі мінеральних або хімічних добрив для підготовки ґрунту, шт	93	127	165	923	1044	1203
Косарки тракторні, уключаючи механізми навісні різальні, розроблені для управління або буксирування трактором, тис. шт	2,3	2,6	2,5	3,5	3,6	1,6
Картоплекопачі та картоплезбиральні машини, шт	2067	1135	561	322	409	342
Комбайни зернозбиральні, шт	68	87	100	154	70	47
Апарати переносні механічні, обладнані двигуном або ні, для розбризкування або розпилення рідких чи порошкоподібних речовин сільськогосподарські та для садівництва (крім пристроїв для поливання), тис. шт	815	985	640	827	709	592

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4	5	6	7
Оббризкувачі та розпилювачі рідких і порошкоподібних речовин, що встановлюються на тракторі або тягнуться ним (крім пристроїв для поливання), шт	831	800	804	883	1324	1298
Причепи та напівпричепи самозавантажувальні або саморозвантажувальні, для сільського господарства, тис. шт	3,1	2	1,7	2,7	3.8	4,5
Машини для приготування кормів для тварин, тис. шт	102	98,7	63,2	75,6	49,3	30,2

З даних таблиці 1.2 видно, що позитивна динаміка спостерігається відносно розподілювачів мінеральних або хімічних добрив, рідких і порошкоподібних речовин, виробництва борон (в тому числі дискових). Виробництво тракторів поряд із незначним зростанням у 2016-2017 роках скоротилося у 2018 році

На ринку технічного сервісу все більш зростає деформація та невідповідність між попитом і пропозицією. Фактично пропозицію на ринку формує фірмовий технічний сервіс, який домінує та визначає взаємовідносини. Попит на такий сервіс формують великі господарства, агрохолдинги, які мають можливість закупляти складну, надійну техніку зарубіжного виробництва. Вони мають кошти, користуються фірмовим сервісом як в гарантійний, так і післягарантійний період (на договірній основі) [47].

Переважає частина господарств, а це середні та малі сільськогосподарські підприємства, якщо і можуть фінансувати придбання нової техніки, то вже не мають можливості фінансувати фірмовий сервіс у післягарантійний період. Фактично потреба в технічному сервісі у них є, але оскільки така потреба не підтверджена фінансами, вона не може скласти попит на фірмовий техсервіс.

І тому у післягарантійний період вимоги до технічного обслуговування, регламенти порушуються, що зумовлює зростання потреби у виконанні ремонтів. Якщо ремонт більш простої техніки господарства можуть виконати власними

силами, то з ремонтом сучасних тракторів, комбайнів, іншої складної техніки та обладнання для тваринництва виникають проблеми. Як правило, представники фірм ремонти проводять на основі заміни вузлів, агрегатів, що здорожує собівартість ремонту.

Ремонтувати техніку іншими суб'єктами ринку, крім фірм, практично дуже складно через відсутність технічної документації та ремонтно-технологічного обладнання, якими фірми не забезпечують споживачів. Ця ситуація не сприяє розвитку альтернативних сервісних центрів та гальмує розвиток ринку послуг з технічного сервісу.

Низький рівень забезпеченості сільськогосподарською технікою та неповне використання природного і виробничого потенціалів у сільському господарстві зумовлені не тільки низьким рівнем розвитку ремонтно-технічного обслуговування, але й процесами, що пов'язані із виробництвом та сільськогосподарської техніки.

Вирішення проблем у сфері ремонтно-технічного забезпечення та технічного обслуговування сільськогосподарського виробництва вимагає комплексного підходу. Передусім необхідно вирішити питання кількісного забезпечення аграрних підприємств технікою, оскільки її нестача робить неможливим впровадження інтенсивних технологій виробництва продукції сільського господарства. Для вирішення вказаної проблеми доцільно поєднувати придбання імпортової техніки з освоєнням її виробництва на вітчизняних заводах.

Аналіз динаміки ринку техсервісних послуг для сільськогосподарського виробництва на протязі багатьох років свідчить про те, що має місце стійка тенденція скорочення як кількості підприємств, які можуть надавати техсервісні послуги, так і обсягів надання таких послуг. У період діяльності колгоспів, радгоспів, як споживачів (які формували попит) та Держкомсільгосптехніки, яка формувала пропозицію, можна констатувати, що на ринку техсервісних послуг пропозиція перевищувала попит. Навіть для проведення нескладних техсервісних операцій, які господарства могли виконати силами власних ремонтних служб, господарства змушені були звертатися до Держкомсільгосптехніки, оскільки

продаж запасних частин був монополізований. Тобто, попит штучно підтягувався до пропозиції (виробничих потужностей) Держкомсільгосптехніки.

Із ліквідацією Держкомсільгосптехніки, ринок поступово демонополізувався, але різко впали обсяги пропозиції техсервісних послуг. Це було зумовлене з однієї сторони значним зниженням попиту після реорганізації колгоспів та радгоспів в агроформування нового типу, зменшенням обсягів механізованих робіт, зниженням платоспроможності господарюючих суб'єктів, які використовують техніку, та іншими деструктивними факторами в кризовий період, з іншої сторони – фізичним і моральним зношенням обладнання техсервісних підприємств, відтоку кваліфікованих кадрів в інші сфери діяльності.

У результаті проведеної реорганізації та приватизації частина підприємств була практично ліквідована, а в тих, що залишилися, значна частина обладнання була списана або реалізована іншим господарюючим суб'єктам. Із кількох сотень (понад 1100 в 1990 році) заводів, спецмайстерень, ремонтно-технічних підприємств, центральних майстерень та відділень залишилося біля 150 підприємств, які, крім техсервісу, займаються іншими видами діяльності.

Незадовільний стан технічного сервісу сільськогосподарської техніки зумовлений наступними основними причинами [13, 52]:

- величина нерівномірності розподілу сільськогосподарських підприємств та господарств населення за площею угідь зумовлює значний розкид їх вимог до функціонування системи технічного сервісу (технічного обслуговування та ремонту (ТОР));

- збільшення парку техніки сільськогосподарських підприємств зумовлює потребу розвитку системи ТОР, що базується на централізованому методі виконання технічного сервісу;

- оновлення технічного потенціалу сільськогосподарського виробництва України здебільшого відбувається на основі іноземної техніки, 70% якої надходять з вторинного ринку без гарантійного терміну її використання, що вимагає розвитку системи ТОР;

- технічний потенціал сільськогосподарського виробництва України є достатньо зношеним та багатономенклатурним, підтримання у працездатному стані якого вимагає розвитку системи ТОР;

- технічний потенціал сільськогосподарського виробництва України є недостатнім для своєчасного виконання механізованих сільськогосподарських процесів, що є причиною підвищених вимог до його технічного сервісу;

- іноземна техніка по внутрішньому ринку продається без належного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників нормативно-технологічною документацією щодо ремонту;

- на внутрішньому ринку відсутнє ремонтно-технологічне обладнання для виконання технічного сервісу іноземної техніки.

Повномасштабна воєнна агресія росії проти України підкреслила слабкі місця української економіки. Впродовж останніх років українська переробка або зменшувала виробництво промислової продукції, або ж демонструвала зростання «в межах статистичної похибки». В результаті через війну очікується падіння промисловості на 42,6% при зменшенні ВВП на 31% [8].

Промислове виробництво в Україні у 2022 році впало на 36,9%, у 2021 році воно зросло на 1,9%. Найгіршим місяцем за динамікою промислового виробництва в 2022 році став березень, коли після російського повномасштабного вторгнення воно впало одразу на 53,7%. У січні фіксувалося зростання на 2,9%, а в лютому скорочення на 10,1%. У квітні темп спаду скоротився до 46,6%, у травні-червні - відповідно до 40,9-40,8%. У третьому кварталі, до появи спричинених російськими обстрілами проблем із енергозабезпеченням, ця тенденція продовжилася: після зниження промвиробництва в липні на 42,3% у серпні та вересні воно становило відповідно 39,4% і 39,8% [8].

У низці галузей (виробництві будматеріалів, металургії та металообробці, хімічній промисловості та машинобудуванні) фіксується критичне падіння виробництва. Наприклад, не працюють аж 16% підприємств, які виробляють будівельні матеріали. В металургії та металообробці 63% підприємств зменшили

виробництво більш як удвічі.

За оцінками Світового банку упродовж наступних 10 років Україні знадобиться щонайменше 14 млрд дол. для того, щоб відбудувати зруйновані ворогом промислові потужності. Ще майже 4 млрд дол. треба, аби відновити систему обслуговування бізнесу [8].

У результаті на сьогодні ми маємо у виробників сільськогосподарської продукції застарілий парк машин, який суттєво менший від потреби, що визначає більший наробіток на машину від нормативного, а, відповідно, потребує все більших обсягів техсервісних послуг, з іншої сторони – вітчизняних виробників та імпортерів, які недостатньо забезпечують такими послугами, особливо в післягарантійний період Крім того, вартість таких послуг для значної частини фермерських господарств являється неприйнятною в силу як відсутності власних коштів, так і складності запозичення кредитних ресурсів. Альтернативні сервісні підприємства малопотужні, погано оснащені і не можуть на сьогодні скласти достатню конкуренцію фірмовому техсервісу, який практично поступово монополізує ринок.

Узагальнений наслідок проблеми – зниження ефективності сільськогосподарського виробництва через несвоєчасне виконання механізованих процесів та надмірні витрати енергетичних ресурсів.

1.3 Тенденції інженерно-технічного забезпечення аграрного виробництва

Найважливішою умовою дотримання агротехнологій є технічне забезпечення аграрного виробництва. На сучасному етапі, у період трансформаційних перетворень аграрного сектора економіки, гостро постало питання забезпечення продовольчої безпеки держави та виходу з вітчизняною продукцією на зовнішні ринки.

Аналіз стану інженерно-технічного забезпечення аграрного виробництва показує, що за останні роки спостерігається істотне скорочення технічних засобів в аграрному виробництві. Забезпеченість сільськогосподарських підприємств у 2021р. до рівня 2000р. становила: тракторами – 35,7%, зернозбиральними комбайнами 37,2%, бурякозбиральними комбайнами 29,3%, кукурудзозбиральними комбайнами 20,9% [9].

Такий стан технічного, а також інженерного і сервісного обслуговування не може забезпечити випуск конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції для внутрішнього і зовнішнього ринків та економічну ефективність виробництва. Для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продуктів харчування на світовому ринку необхідно дотримуватися жорстких агротехнологічних вимог виробництва продукції. А після вступу України у СОТ дотримання міжнародних вимог до сільськогосподарської продукції стало обов'язковою умовою її експорту. Сільське господарство ще не набуло необхідної купівельної спроможності. Рівень його технічного оснащення не відповідає технологічним потребам. Через несвоєчасне виконання технологічних операцій щорічно втрачається третина валової сільськогосподарської продукції.

Сучасний розвиток аграрного виробництва визначається спроможністю вчасно і якісно забезпечити агротехнічні вимоги вирощування сільськогосподарських культур. Розвиток сільського господарства у значній мірі залежить від технічного забезпечення, що характеризується кількістю технічних засобів, їх продуктивністю та якістю, відповідністю екологічним вимогам, безпеки експлуатації та технологічною досконалістю виробництва [12].

У таких умовах особливого значення набуває органічне землеробство, яке спроможне забезпечити виробництво екологічно чистої продукції на основі запровадження нових технологій із застосуванням конструктивно нових високопродуктивних машин. В усьому світі протягом останніх десятиріч у виробництві сільськогосподарської продукції, особливо у рослинництві, відбуваються революційні зміни. Суть їх полягає у біологізації технологій,

заощадженні енергії та ресурсів на виконання технологічних операцій, захисті природного середовища, підвищенні екологічної безпеки у процесі виробництва продукції. Біологізація здійснюється у напрямках зменшення антропогенного навантаження на ґрунт, поліпшення життєдіяльності біологічної маси ґрунтових мікроорганізмів, створення збалансованого водно-повітряного та теплового режимів, що призводить до інтенсивнішого засвоєння мінеральних елементів рослинами [47].

Сучасні світові жорсткі біологічні вимоги до сільськогосподарської продукції впливають на тенденції створення нових машин і технологій. Створення нових машин і робочих органів відбувається у напрямі спроможності працювати на різних типах ґрунтів, розпушувати або ущільнювати залежно від потреби на різну глибину, зменшення антропогенного тиску забезпечуючи біологічний розвиток.

Енергоощадність розвивається шляхом суміщення технологічних операцій та універсалізації технічних засобів, зменшення технологічного підготовчого періоду, запровадження модульних агрегатів для виконання різних технологічних операцій, забезпечення точності виконання технологічних операцій. Нові ресурсозберігаючі та екологоохоронні технології обробітку ґрунту поєднують виконання окремих технологічних операцій, наприклад, підготовки ґрунту, розпушування на потрібну глибину, внесення органічних та мінеральних добрив, точне висівання, ущільнення ґрунту, боронування. Стратегія інноваційної концепції розвитку агротехнологій та їх технічного забезпечення полягає в оптимізації термінів виконання всього комплексу операцій і агротехнічних вимог для одержання запрограмованого врожаю із заданими якісними параметрами.

Зростання технологічних вимог до аграрного виробництва супроводжується формуванням нового комплексу технологічних машин. За відсутності обігових коштів, найбільш уражене кризою, вітчизняне сільськогосподарське машинобудування не спроможне забезпечити розробку та випуск високоякісної техніки. В умовах жорсткої міжнародної конкуренції на

ринку технічних засобів все більше розвивається сегмент імпортої нової та вживаної сільськогосподарської техніки. Такі тенденції викликані вимогами ринку щодо виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. Ринок імпортої сільськогосподарської техніки все більше забезпечує сільськогосподарське виробництво необхідними технічними засобами для впровадження передових агротехнологій. Вітчизняне сільськогосподарське машинобудування поступово втрачає свої позиції на ринку технічних засобів, а сільськогосподарська техніка за технічними характеристиками та якістю виготовлення все менше спроможна конкурувати із зарубіжною. В 2021 році у порівнянні з 2000 роком виробництво техніки для села скоротилося у 8-10 разів, значна частина заводів завантажена на 10-20%, а деякі виробництва зупинені. Середній вік технологічного обладнання машинобудівних підприємств становить 50-55 років. Як наслідок технічний рівень вітчизняних машин вкрай незадовільний, а впровадження нових розробок відбувається повільно за відсутності коштів у підприємств [28].

Такий стан інженерно-технічного забезпечення потребує комплексного його аналізу стану та тенденцій розвитку з врахуванням питань наукового, інженерно-технічного, організаційно-економічного, правового та соціального характеру:

- наукове обґрунтування тенденцій і напрямів розвитку агротехнологій на основі досягнень НТП з врахуванням біологізації та екологізації аграрного виробництва;

- розробка комплексної національної системи машин з методичними рекомендаціями щодо її запровадження в агропромисловому виробництві на основі нових умов та розмірів землекористування і врахування регіональних особливостей розвитку;

- координація науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт з розробки та впровадження нових видів машин у виробництво через державну систему сертифікації;

- реалізація державної технічної політики в агропромисловому комплексі та державна підтримка наукомістких виробництв вітчизняного сільськогосподарського машинобудування;

- запровадження інноваційно-інвестиційних моделей стимулювання розробки і впровадження сучасної сільськогосподарської техніки на основі кластерної організації агропромислового виробництва та прогнозування зростання землеволодінь;

- організація системи сервісного ремонтно-технічного обслуговування парку сільськогосподарської техніки із врахуванням змін структури ринку технічних засобів, організаційних форм господарювання та прогнозу їх розвитку;

- формування юридично-правових документів щодо функціонування системи моніторингу і прогнозування розвитку ринку технічних засобів та інженерно-технічного забезпечення на основі базового Закону України „Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу”.

На початку XXI століття відбуваються зміни інфраструктури ринку технічних засобів під впливом аграрної реформи, що супроводжується розпаюванням земель і зміною розмірів земельних ділянок, виникненням нових юридично-правових форм господарювання та землевласників [53].

Зміна попиту на сільськогосподарську техніку суттєво змінила структура ринку технічних засобів і призвела до інтенсивного ввезення нової та вживаної імпоротної сільськогосподарської техніки. Тенденція зростання імпорту сільськогосподарської техніки продовжується, наприклад, тільки в Харківській області за останнє десятиріччя імпорт техніки зріс у 8,5 разів. На початок 2010р. біля 40% експлуатаційного парку машин складає імпортна сільськогосподарська техніка. У зв'язку із створенням ринкової інфраструктури аграрного сектора спостерігається поживання щодо налагодження системи матеріально-технічного постачання через агроторговельні дома, агролізингові компанії, фірмові технічні центри, станції сервісного обслуговування, підприємства матеріально-технічного постачання та ін. Такі структурні зміни позитивно

впливають на зростання обсягів та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Реформування системи агропостачання зумовили створення, поряд із загальними оптовими ринками, локальних ринків ґрунтообробної, посівної, зернозбиральної, м'ясомолочної, хлібопекарської та інших видів техніки.

За останні роки знищена система технічного сервісу та ремонтно-відновлювальних робіт. Значна частина агротехсервісних підприємств змінили свій профіль діяльності [56].

За змін структури ринку поступово відновлюється ринок технічного сервісу, це викликано експлуатаційною складністю машин, необхідністю висококваліфікованого обслуговуючого та сервісного персоналу та поступовим поповнення парку машин імпоротною технікою. Все ширше впроваджується ринок техніко-технологічних послуг. Агротехнічне обслуговування слід розглядати у ринковому середовищі в тісному взаємозв'язку з виробництвом та використанням техніки. Об'єднання виробників і споживачів техніки, постачальників технічних засобів та сервісно-технічних станцій діють у багатьох країнах світу, наприклад, дилерська мережа інженерно-технічного забезпечення фермерських господарств у США, регіональні машинно-технічні станції у Польщі, сервісні центри у Чехії та ін. Заслужує уваги зарубіжний досвід використання сільськогосподарської техніки, де успішно на аграрному ринку працюють різні структурні форми сільськогосподарського виробництва: кооперативи, селянські спілки, фірми, акціонерні компанії, корпорації тощо.

Розглядаючи структуру ринку сільськогосподарської техніки та запасних частин можна виділити такі сегменти:

- ринок нової вітчизняної техніки, що поставляється підприємствами-виготовлювачами, фірмовими центрами, дилерами, торговельно-комерційними центрами;
- ринок відновленої вітчизняної техніки, що поступає з ремонтних підприємств, поставляється ремонтними підприємствами, фірмовими центрами, торговельними посередниками;

- ринок нової імпоротної техніки, що поставляється підприємствами-імпортерами, комерційно-сервісними компаніями, дилерами, представництвами;
- ринок відновленої імпоротної техніки, що ввозиться іноземними компаніями, представництвами компаній, дилерами;
- ринок вживаної іноземної техніки, що продається по залишковій вартості без відновлювальних робіт, як правило ступінь зносу незначний. Продаж здійснюється фірмами та представництвами іноземних компаній, дилерами, агентами.

Реформування системи агропостачання зумовили створення, поряд із загальними оптовими ринками, локальних ринків ґрунтообробної, посівної, зернозбиральної, м'ясомолочної, хлібопекарської та інших видів техніки. Така сегментація ринків технічних засобів є умовною тому, що акціонерні компанії, товариства, фірми здійснюють продаж усіх видів техніки та надають комплексні послуги з передпродажного, післяпродажного сервісу, гарантійного обслуговування, постачання запасних частин, навчання фахівців та інших послуг експлуатаційного характеру [11].

Можна зробити висновок, що ринок техніки залишається розбалансованим, значна частина незадоволеного попиту пояснюється тим, що в аграрних підприємств та одноосібних землевласників недостатньо коштів на придбання технічних засобів та запасних частин. Вітчизняне сільськогосподарське машинобудування, найбільш уражене економічною кризою, не спроможне забезпечити сільськогосподарських товаровиробників сучасною технікою. Потенціал галузі постійно знижується, а імпортна сільськогосподарська техніка займає все більш домінуюче становище. За весь період реформування відносин власності ні держава, ні виробники сільськогосподарської техніки не зробили вагомих кроків для підвищення рівня механізації та продуктивності праці у домогосподарствах. Враховуючи такий стан за останніх п'ять років значно зріс ввіз малогабаритної техніки китайського, словацького, польського, чеського, німецького виробництва. Собівартість сільськогосподарської продукції зростає, що призводить до зниження рентабельності. Економічний інтерес до аграрного

виробництва знижується, а сільськогосподарське машинобудування втрачає свої позиції на ринку технічних засобів.

У зв'язку з реформуванням аграрного сектора економіки відбулися значні зміни у формуванні машинно-тракторних парків. Все більше застосовуються машинно-технологічні загоны для обслуговування фермерських та індивідуальних господарств, у яких виробляється біля 67% сільськогосподарської продукції. За весь період реформування відносин власності не зроблено вагомих кроків для підвищення рівня механізації та продуктивності праці у реформованих господарствах. Отже у сфері техніко-технологічного обслуговування аграрних підприємств різних за розмірами землекористування необхідні нові форми організації виробництва.

У сучасних умовах недостатньо інвестиційних ресурсів, які спрямовуються на технічне забезпечення, інноваційну діяльність та розвиток технічної бази сільськогосподарського виробництва. За останні роки спостерігається істотний розрив між попитом і пропозицією інвестиційних ресурсів для розвитку матеріально-технічної бази. Затяжна криза, що охопила аграрне виробництво стримує вітчизняних та іноземних інвесторів від вкладання коштів у сільськогосподарське виробництво, де високий ступінь ризику.

Сільськогосподарське виробництво України потребує технологічного оновлення вітчизняними ефективними, енергозберігаючими та надійними технічними засобами. Для вирішення цієї проблеми необхідний комплексний державний підхід щодо відтворення технічного потенціалу агропромислового комплексу до рівня технологічної потреби та державна підтримка розробки і виробництва сучасних технічних засобів для агропромислового комплексу [13].

Забезпечення сільськогосподарських підприємств технічними засобами та їх періодичне оновлення потребує значних обсягів інвестицій. За статистичними даними Мінагропрому в 2015-2021 роках середньорічні витрати на придбання техніки склали близько 0,9 млрд. грн., а щорічний дефіцит коштів на придбання сільськогосподарської техніки становить 2,1-2,5 млрд. грн. Окрім цього, для підтримання у робочому стані наявного машинно-тракторного парку щорічно

додатково потрібно близько 1,8 млрд. грн. У зв'язку з цим, невідкладними завданнями аграрної сфери є розробка і реалізація ефективних економічно-організаційних механізмів, що забезпечать інвестиційну активність.

Таким чином для здійснення технічного переоснащення сільськогосподарських товаровиробників необхідно забезпечити координацію діяльності державних управлінських структур та сформувати відповідні служби інженерно-технічного забезпечення. У таких умовах потрібна цілеспрямована державна технічна політика спрямована на технічне оновлення матеріально-технічної бази сільського господарства, виробництво сучасної сільськогосподарської техніки та відповідне інженерно-технічне забезпечення. У Законі України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України» визначено засади формування ринкових відносин у системі інженерно-технічного забезпечення АПК; встановлено економічні, правові та організаційні засади функціонування первинного та вторинного ринку технічних засобів; технічного й технологічного сервісу, ринку паливно-мастильних матеріалів. Державна підтримка цієї сфери передбачається щорічно у державному бюджеті окремими рядками. Кредитування підприємств здійснюється з урахуванням пріоритетів інноваційно-інвестиційного оновлення основних фондів підприємств.

Також в умовах відсутності коштів для придбання нової техніки необхідна державна підтримка і забезпечення відповідної юридично-правової базу учасників ринку. Ринок техніки і послуг найкраще формується у напрямі створення та розвитку регіональних техніко-комерційних структур з продажу техніки. Провідна роль у цих процесах має належати машинобудівним підприємствам – продавцям техніки і посередницьким структурам з продажу та технічного обслуговування техніки [11].

Для функціонування повноцінного ринку технічних засобів і послуг необхідно дотримуватися принципів вільного конкурентного середовища, раціонального використання ресурсів, рівноправності форм власності,

партнерства та інтеграції усіх учасників ринку, законодавчого та юридично-правового регулювання ринкових відносин.

Отже, технічне забезпечення аграрного виробництва до рівня технологічної потреби вимагає ефективного макроекономічного мікроекономічного механізму регулювання економічних відносин з врахуванням регіонального розвитку. Система інженерно-технічного забезпечення охоплює комплекс питань структурної перебудови та зміни взаємовідносин учасників аграрного ринку: виробників сільськогосподарської продукції, науково-дослідних і проектних організацій, машинобудівних підприємств, продавців технічних засобів, підприємств агротехсервісу та інших учасників ринку. Враховуючи стан і необхідність системного підходу до концепції інженерно-технічного забезпечення аграрного виробництва необхідна держана підтримка та координація галузі із запровадження справедливих і апробованих розвинутими країнами світу економічних умов господарювання з такими основоположними принципами:

- введення у систему ціноутворення показника середньої норми прибутку, що забезпечить створення рівних економічних для усіх галузей економіки країни;
- включення у структуру капіталу аграрного виробництва вартості землі, як основного капіталу, для повернення їм земельної ренти;
- формування спеціалізованих ринків для стратегічно важливих видів сільськогосподарської продукції та їхнього законодавчого забезпечення;
- створення системи державного регулювання співвідношення цін на аграрну та промислову продукцію у формі ринкової, ресурсної, цінової, фінансової, кредитної й програмно-цільової підтримки мінімально-відтворювальних цін на аграрну продукцію.
- створення умов для реалізації державних програм на державному й регіональному рівнях щодо розвитку сільськогосподарського машинобудування.
- сприяння технологічному переоснащенню аграрних підприємств шляхом здешевлення кредитів на придбання якісної ресурсоощадної вітчизняної сільськогосподарської техніки.

- формування державної та регіональної інноваційно-інвестиційної політики на адаптацію виробництв до вимог ринку для розширеного відтворення та технічного оновлення виробництв.

Регулювання ринкових відносин аграрних підприємств і виробників сільськогосподарської техніки та послуг має здійснюється на основі певних економічних принципів [12]:

- системного підходу до формування ринку технічних засобів, що охоплює аграрних товаровиробників, підприємства сільськогосподарського машинобудування, торгово-комерційні структури та сервісно-технічні служби;

- комплексного підходу до розвитку виробничо-ринкових відносин, як єдиної виробничо-економічної системи, що враховує природно-кліматичну зональність регіонів та забезпечення збалансованого природокористування;

- спрямованості державної аграрної політики на забезпечення платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників шляхом впровадження збалансованих цінових, податково-стимулюючих та фінансово-кредитних заходів;

- взаємоузгодження економічно-фінансових відносин, які забезпечують обґрунтовані ціни на сільськогосподарську продукцію і товари виробничо-технічного призначення;

- державної підтримки інноваційної діяльності інвестиційно привабливих агротехсервісних підприємств які надають конкурентоспроможні інженерно-технічні і сервісні послуги з експлуатації, технічного обслуговування та ремонту техніки;

- створення єдиної інформаційної мережі з аналізу і моніторингу та маркетингових досліджень ринку матеріально-технічних ресурсів, як складової частини аграрної економіки;

- перспективності формування ринку матеріально-технічних засобів з врахуванням регіональної інфраструктури АПК та прогнозування розвитку територій.

– державної підтримки аграрних товаровиробників з придбання складних високотехнологічних машин та обладнання.

Застосування наведених принципів дозволяє визначити місце регіону за критерієм інвестиційної привабливості для інноваційно-інвестиційних проектів, оцінки внутрішньогосподарських показників підприємств і регіонів з метою вибору ефективних варіантів інвестування.

Висновки до розділу 1

Підбиваючи підсумки викладеного вище, зробимо наступні висновки.

Трансформація аграрного виробництва у світові інтеграційні процеси призвела до значних перетворень у сільському господарстві.

У сучасних умовах значно погіршився рівень інженерно-технічного забезпечення сільського господарства. Основні технологічні машини аграрного виробництва, трактори та комбайни за станом на 2021 р. відпрацювали свій ресурс на 80-95%. Змінилася структура ринку сільськогосподарської техніки, що вимагає нових підходів до формування системи інженерно-технічного забезпечення аграрного виробництва.

Нині за умов конкуренції між виготовлювачами за ринки збуту однією з елементів товарної політики є організація якісного технічного сервісу реалізованої машинобудівної продукції сільськогосподарського призначення в системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу.

Основним принципом організації технічного сервісу на сучасному етапі розвитку економіки є прийняття відповідальності виробників або їх дилерів за підтримку працездатності реалізованої продукції протягом усього періоду експлуатації.

Технічний сервіс повинен забезпечувати при мінімальних витратах максимальне скорочення втрат, що виникають при експлуатації машин внаслідок

виникнення несправностей, та максимальну реалізацію їх потенційних можливостей за надійністю.

Ємність ринку послуг із ремонту сільськогосподарської техніки 2021 року становила 2,25 млрд грн, що на 129,9 % більше проти аналогічного показника 2020 року.

Перехід у ринкових умовах вітчизняних виробників сільськогосподарської техніки до системи фірмового обслуговування, за якої сервіс виконується за ініціативою та при участі виробника, обумовлений пріоритетом товаровиробника та взаємовигідним інтересом. Таке становище ставить виробників техніки перед необхідністю формування дилерських центрів.

Нині якість послуг стає одним із головних факторів, що визначають комерційний успіх підприємства, його конкурентоспроможність. Якість робіт залежить від багатьох факторів. До них належать оснащеність підприємства прогресивним технологічним обладнанням та нормативно-технічною документацією, рівень кваліфікації та професійної підготовки працівників та спеціалістів підприємства, а також організації робітника процесу, якість використовуваних запасних частин та ін.

Ефективність системи технічного сервісу повинна визначатися якістю взаємодії трьох підсистем: продаж – сервіс – запасні частини. Вирішення цієї проблеми можливе на основі використання логістичних принципів при організації та управлінні підприємствами дилерської сервісної мережі.

Збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської техніки та обсягів її збуту буде найтіснішим чином пов'язано з ефективною маркетинговою та логістичною діяльністю, виробництвом якіснішої техніки та організацією супутнього сервісу.

2 Комплексний аналіз економічної діяльності ПП «Громадське будівництво»

2.1 Аналіз обсягів реалізації продукції підприємством

Приватне підприємство «Громадське будівництво» створено з метою забезпечення сільськогосподарських товаровиробників запасними частинами та послугами, надання послуг технічного сервісу. Також займається орендою й експлуатацією власного чи орендованого нерухомого майна, надає складські та вантажно-розвантажувальні послуги.

Динаміку обсягу реалізації продукції та послуг підприємством подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка обсягу реалізації продукції та послуг

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Обсяг реалізації продукції, тис. грн	46962,0	50423,0	58668,0	70332,0	76606,0

Аналізуючи динаміку обсягу реалізації продукції та послуг підприємством за період 2019-2023 рр. було зроблено такі висновки: у 2019 р. реалізовано продукції та послуг на 46962,0 тис. грн; у 2020 р. – 50423,0 тис. грн, що порівняно до 2019 р. на 3461,0 тис. грн більше або на 7,37 %; у 2021р. – 58668,0 тис. грн, що порівняно до 2020 р. на 8245,0 тис. грн більше або 16,35 %; у 2022 р. – 70332,0 тис. грн, що порівняно до 2021 р. на 11664,0 тис. грн більше або 19,88 %; у 2023р. – 76606,0 тис. грн, що порівняно до 2022 р. на 6274,0 тис. грн більше або 8,92 % (рисунок 2.1).

Рисунок 2.1 –Показники обсягу реалізації продукції та послуг підприємством за період 2019-2023 рр.

Отже, слід зазначити, що присутня тенденція до росту обсягу реалізації продукції та послуг підприємством в грошовому виразі.

2.2 Аналіз стану основних засобів підприємства

Для здійснення виробничої діяльності підприємство використовує обмежені економічні ресурси, які за найбільш загальною класифікацією поділяються на матеріальні ресурси (земля та капітал) і трудові ресурси (праця та підприємницькі здібності). Найважливішою складовою господарсько-виробничої діяльності підприємства є основні засоби. Основні засоби – це та частина активів (господарських засобів підприємства), яка розрахована на використання їх підприємством протягом тривалого періоду часу (більше одного року) та поступово (по частинах) втрачає свою вартість.

Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство/установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для

здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [35].

Рациональне використання основних засобів підприємства сприяє покращенню всіх техніко-економічних показників, у тому числі – збільшенню випуску продукції, зниженню її собівартості, трудомісткості виготовлення. Отримання результатів формування та використання основних засобів на підприємстві можливо здійснити тільки за допомогою аналізу. Порядок дій аналітика при аналізі основних засобів сприяє досягненню ефективних результатів та дозволяє прийняти прогресивні управлінські рішення.

Алгоритм аналізу, послідовність етапів аналізу основних засобів на підприємстві має велике значення, саме він дозволяє крок за кроком досліджувати та робити висновки про стан та ефективність використання основних засобів. Такий алгоритм може враховувати такі етапи як [35]:

- аналіз складу та структури основних засобів підприємства;
- аналіз потужності підприємства, відповідність її виробничій програмі підприємства;
- аналіз технічного стану основних засобів підприємства;
- аналіз руху основних виробничих фондів підприємства;
- аналіз економічної ефективності і використання основних засобів підприємства;
- факторний аналіз ефективності використання основних засобів підприємства;
- підготовка висновків та пропозицій щодо покращення ефективності використання основних засобів та збільшення обсягу випуску продукції.

До показників, що характеризують зміни в структурі основних фондів, відносять коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття і коефіцієнт приросту. Коефіцієнт оновлення показує питому вагу введених протягом року основних фондів у загальній їх вартості і визначається відношенням вартості введених основних фондів до їх вартості на кінець року. Коефіцієнт вибуття показує

питома вага вибулих протягом року основних фондів у загальній їх вартості і визначається відношенням вартості вибулих основних фондів до їх вартості на початок року. Коефіцієнт приросту показує питому вагу приросту основних фондів за рік в загальній їх вартості і визначається відношенням вартості приросту основних фондів до їх вартості на кінець року.

До загальних показників використання основних фондів відносяться: фондівіддача; фондомісткість; фондоозброєність. Фондовіддача показує, скільки продукції припадає на 1 грн вартості основних фондів; фондомісткість показує, яка вартість основних фондів витрачається на отримання 1 грн продукції; фондоозброєність показує, яка вартість основних фондів припадає на 1-го працівника.

Шляхи поліпшення використання основних засобів можуть бути представлені різним чином. До резервів підвищення ефективності використання основних засобів можна віднести такі основні з них:

- резерви поліпшення екстенсивного використання основних засобів або шляху збільшення часу роботи обладнання: прискорення введення в дію; скорочення та ліквідація внутрішньо змінних простоїв за рахунок сучасного і якісного забезпечення робочих місць сировиною, матеріалами, енергією, паливом, інструментом, оснащенням, робочою документацією, належного ремонтного обслуговування і т.д.; збільшення міжремонтних періодів і скорочення часу ремонтів; планування і забезпечення більш повного завантаження устаткування; підвищення коефіцієнта змінності; вдосконалення організації виробництва і праці;

- резерви поліпшення інтенсивного використання обладнання або підвищення ступеня його завантаження в одиницю часу: встановлення оптимального режиму роботи обладнання; підвищення продуктивності праці на робочих місцях за рахунок застосування технологічної оснастки і спеціальних інструментів, вдосконалення технологічних процесів (підвищення рівня технологічності); підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва, у

тому числі допоміжних та обслуговуючих процесів; поліпшення якості підготовки сировини і матеріалів до процесу виробництва.

Аналізуючи динаміку вартості основних засобів виробничого призначення підприємства, наведену в таблиці 2.2 за період 2019-2023 рр. зроблено наступні висновки. Вартість групи основних засобів «Будівлі та споруди» на початок 2019 р. склала 201397,0 тис. грн, на кінець періоду – 219894,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 18497,0 тис. грн / 9,18 %; на початок 2020 р. склала 219894,0 тис. грн, на кінець періоду – 243567,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 23673,0 тис. грн / 10,77 %; на початок 2021 р. склала 74587,0 тис. грн, на кінець періоду – 54036,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 20551,0 тис. грн / 27,55 %; на початок 2022 р. склала 54036,0 тис. грн, на кінець періоду – 45800,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 8236,0 тис. грн / 15,24 %; на початок 2023 р. склала 45800,0 тис. грн, на кінець періоду – 45580,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 220,0 тис. грн / 0,48 %.

Таблиця 2.2 – Вартість основних засобів (за залишковою вартістю)

Група основних засобів	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6
Виробничого призначення:					
1 Будівлі та споруди, тис. грн:					
- на початок періоду	201397,0	219894,0	74587,0	54036,0	45800,0
- на кінець періоду	219894,0	243567,0	54036,0	45800,0	45580,0
2 Машини та обладнання, тис. грн:					
- на початок періоду	5611,0	5161,0	5849,0	6143,0	8682,0
- на кінець періоду	5161,0	5849,0	6143,0	8682,0	8770,0
3 Транспортні засоби, тис. грн:					
- на початок періоду	1326,0	1811,0	2115,0	4437,0	4619,0
- на кінець періоду	1811,0	2115,0	4437,0	4619,0	4907,0
4 Інші основні засоби, тис. грн:					
- на початок періоду	14198,0	13938,0	13846,0	14061,0	15204,0
- на кінець періоду	13938,0	13846,0	14061,0	15204,0	15258,0
Всього основних засобів виробничого призначення, тис. грн:					

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6
- на початок періоду	222532,0	240804,0	96397,0	78677,0	74305,0
- на кінець періоду	240804,0	265377,0	78677,0	74305,0	74515,0
Невиробничого призначення:					
Інвестиційна нерухомість, тис. грн:					
- на початок періоду	-	-	168980,0	185401,0	184781,0
- на кінець періоду	-	-	185401,0	184781,0	190676,0
Всього основних засобів невиробничого призначення, тис. грн:					
- на початок періоду	-	-	168980,0	185401,0	184781,0
- на кінець періоду	-	-	185401,0	184781,0	190676,0
Всього основних засобів, тис. грн:					
- на початок періоду	222532,0	240804,0	265377,0	264078,0	259086,0
- на кінець періоду	240804,0	265377,0	264078,0	259086,0	265191,0

Вартість групи основних засобів «Машини та обладнання» на початок 2019 р. склала 5611,0 тис. грн, на кінець періоду – 5161,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 450,0 тис. грн / 8,02 %; на початок 2020 р. склала 5161,0 тис. грн, на кінець періоду – 5849,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 688,0 тис. грн / 13,33 %; на початок 2021 р. склала 5849,0 тис. грн, на кінець періоду – 6143,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 294,0 тис. грн / 5,03 %; на початок 2022 р. склала 6143,0 тис. грн, на кінець періоду – 8682,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 2539,0 тис. грн / 41,33 %; на початок 2023 р. склала 8682,0 тис. грн, на кінець періоду – 8770,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 88,0 тис. грн / 1,01 %.

Вартість групи основних засобів «Транспортні засоби» на початок 2019 р. склала 1326,0 тис. грн, на кінець періоду – 1811,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 485,0 тис. грн / 36,58 %; на початок 2020 р. склала 1811,0 тис. грн, на кінець періоду – 2115,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 304,0 тис. грн / 16,79 %; на початок 2021 р. склала 2115,0 тис. грн, на кінець періоду – 4437,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 2322,0 тис. грн / 109,79 %; на початок 2022 р. склала 4437,0 тис. грн, на кінець періоду – 4619,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 182,0 тис. грн / 4,10 %; на

початок 2023 р. склала 4619,0 тис. грн, на кінець періоду – 4907,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 288,0 тис. грн / 6,24 %.

Вартість групи основних засобів «Інші основні засоби» на початок 2019р. склала 14198,0 тис. грн, на кінець періоду – 13938,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 260,0 тис. грн / 1,83 %; на початок 2020 р. склала 13938,0 тис. грн, на кінець періоду – 13846,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 92,0 тис. грн / 0,66 %; на початок 2021 р. склала 13846,0 тис. грн, на кінець періоду – 14061,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 215,0 тис. грн / 1,55 %; на початок 2022 р. склала 14061,0 тис. грн, на кінець періоду – 15204,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 1143,0 тис. грн / 8,13 %; на початок 2023 р. склала 15204,0 тис. грн, на кінець періоду – 15258,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 54,0 тис. грн / 0,36 %.

Загальна вартість основних засобів виробничого призначення на початок 2019 р. склала 222532,0 тис. грн, на кінець періоду – 240804,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 18272,0 тис. грн / 8,21 %; на початок 2020 р. склала 240804,0 тис. грн, на кінець періоду – 265377,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 24573,0 тис. грн / 10,20 %; на початок 2021 р. склала 96397,0 тис. грн, на кінець періоду – 78677,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 17720,0 тис. грн / 18,38 %; на початок 2022 р. склала 78677,0 тис. грн, на кінець періоду – 74305,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 4372,0 тис. грн / 5,66 %; на початок 2023 р. склала 74305,0 тис. грн, на кінець періоду – 74515,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 210,0 тис. грн / 0,28 %.

Щодо динаміки вартості основних засобів невиробничого призначення, а саме такої групи як «Інвестиційна нерухомість», варто зазначити, що на початок 2021 р. вона склала 168980,0 тис. грн, на кінець періоду – 185401,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 16421,0 тис. грн / 9,72 %; на початок 2022 р. склала 185401,0 тис. грн, на кінець періоду – 184781,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 620,0 тис. грн / 0,33 %; на початок

2023 р. склала 184781,0 тис. грн, на кінець періоду – 190676,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 5895,0 тис. грн / 3,19 %.

Загальна вартість основних засобів на початок 2019 р. склала 222532,0 тис. грн, на кінець періоду – 240804,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 18272,0 тис. грн / 8,21 %; на початок 2020 р. склала 240804,0 тис. грн, на кінець періоду – 265377,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 24573,0 тис. грн / 10,20 %; на початок 2021 р. склала 265377,0 тис. грн, на кінець періоду – 264078,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 1299,0 тис. грн / 0,49 %; на початок 2022 р. склала 264078,0 тис. грн, на кінець періоду – 259086,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 4992,0 тис. грн / 1,89 %; на початок 2023 р. склала 259086,0 тис. грн, на кінець періоду – 265191,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 6105,0 тис. грн / 2,36 %.

Структура основних засобів за 2023 р. зображено на рисунку 2.2.

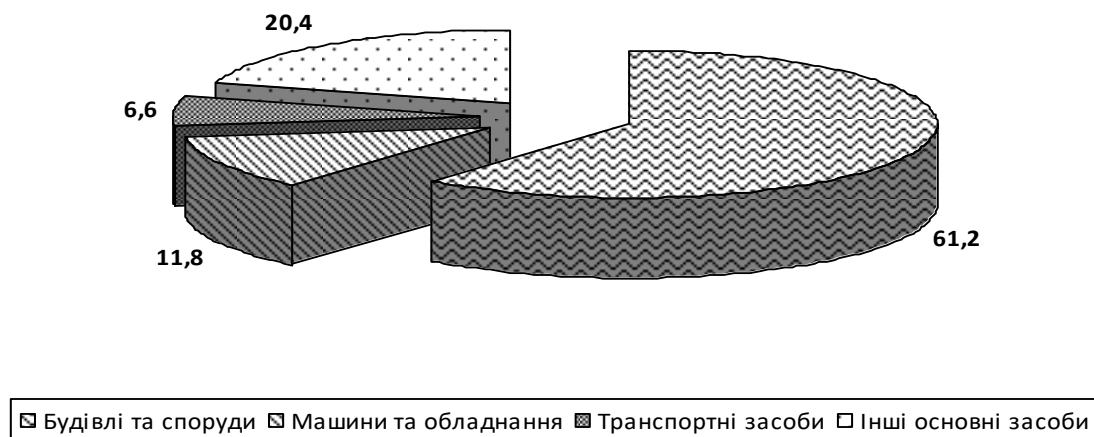

Рисунок 2.2 – Структура основних засобів підприємства за 2023 р., %

Структура основних засобів виробничого призначення підприємства в 2023 р. була наступною: найбільшу питому вагу займали «будівлі та споруди» – 61,2 %; «інші основні засоби» – 20,4 %; «машини та обладнання» – 11,8 %; «транспортні засоби» – 6,6 %.

Основні засоби зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю. Первісна вартість – історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для (створення) необоротних активів. Визначення первісної вартості об'єкта основних засобів залежить від способу їх надходження на підприємство: створення, безоплатне отримання, внески до статутного капіталу, обмін на подібні або неподібні активи. Не включаються до первісної вартості об'єкта основних засобів витрати на сплату відсотків за користування кредитом (якщо основні засоби повністю або частково були придбані (створені) за рахунок позикового капіталу). Такі витрати на сплату відсотків відносяться на фінансові витрати того періоду, протягом якого вони сплачувалися. Знос основних засобів представляє собою суму амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання. Залишкова вартість, у свою чергу, це різниця між первісною (переоціненою) вартістю необоротного активу і сумою його накопиченої амортизації (зносу) [35].

Динаміку показників первісної вартості, зносу та залишкової вартості представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Аналіз ступеня зносу основних фондів підприємства

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6
1 Первісна вартість основних фондів, тис. грн:					
- на початок періоду	70004,0	93279,0	115226,0	101912,0	102828,0
- на кінець періоду	93279,0	115226,0	101912,0	102828,0	108782,0
2 Знос основних фондів, тис. грн:					
- на початок періоду	10114,0	15117,0	18829,0	23235,0	28523,0
- на кінець періоду	15117,0	18829,0	23235,0	28523,0	34267,0
3 Залишкова вартість основних фондів, тис. грн:					
- на початок періоду	59890,0	78162,0	96397,0	78677,0	74305,0
- на кінець періоду	78162,0	96397,0	78677,0	74305,0	74515,0

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6
4 Ступінь зносу основних фондів, %					
- на початок періоду	14,45	16,21	16,34	22,80	27,74
- на кінець періоду	16,21	16,34	22,80	27,74	31,50

Аналізуючи дані таблиці 2.3, стало відомо, що первісна вартість основних фондів на початок 2019 р. склала 70004,0 тис. грн, на кінець періоду – 93279,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 23275,0 тис. грн / 33,3 %; на початок 2020 р. склала 93279,0 тис. грн, на кінець періоду – 115226,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 21947,0 тис. грн / 23,5 %; на початок 2021 р. склала 115226,0 тис. грн, на кінець періоду – 101912,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 13314,0 тис. грн / 11,6 %; на початок 2022 р. склала 101912,0 тис. грн, на кінець періоду – 102828,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 916,0 тис. грн / 0,9 %; на початок 2023р. склала 102828,0 тис. грн, на кінець періоду – 108782,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 5954,0 тис. грн / 5,8 %.

Сума зносу основних фондів на початок 2019 р. склала 10114,0 тис. грн, на кінець періоду – 15117,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 5003,0 тис. грн / 49,5 %; на початок 2020 р. склала 15117,0 тис. грн, на кінець періоду – 18829,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 3712,0 тис. грн / 24,6 %; на початок 2021 р. склала 18829,0 тис. грн, на кінець періоду – 23235,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 4406,0 тис. грн / 23,4 %; на початок 2022 р. склала 23235,0 тис. грн, на кінець періоду – 28523,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 5288,0 тис. грн / 22,8 %; на початок 2023 р. склала 28523,0 тис. грн, на кінець періоду – 34267,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 5744,0 тис. грн або 20,2 % .

Залишкова вартість основних фондів на початок 2019 р. склала 59890,0 тис. грн, на кінець періоду – 78162,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 18272,0 тис. грн / 30,5 %; на початок 2020 р. склала 78162,0 тис. грн, на кінець періоду – 96397,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало

18235,0 тис. грн / 23,3 %; на початок 2021 р. склала 96397,0 тис. грн, на кінець періоду – 78677,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 17720,0 тис. грн / 18,4 %; на початок 2022 р. склала 78677,0 тис. грн, на кінець періоду – 74305,0 тис. грн, зменшення протягом року дорівнювало 4372,0 тис. грн / 5,6 %; на початок 2023 р. склала 74305,0 тис. грн, на кінець періоду – 74515,0 тис. грн, збільшення протягом року дорівнювало 210,0 тис. грн або 0,3 %.

Ступінь зносу основних фондів на початок 2019 р. склав 14,45 %, на кінець періоду – 16,21 %, зростання протягом року на рівні 1,8 %; на початок 2015 р. склав 16,21 %, на кінець періоду – 16,34 %, зростання протягом року на рівні 0,1 %; на початок 2021 р. склав 16,34 %, на кінець періоду – 22,80 %, зростання протягом року на рівні 6,5 %; на початок 2022 р. склав 22,80 %, на кінець періоду – 27,74 %, зростання протягом року на рівні 4,9 %; на початок 2023 р. склав 27,74 %, на кінець періоду – 31,5 %, зростання протягом року на рівні 3,8 %. Тобто, відбулося збільшення рівня зношеності основних фондів, що досягло найвищого рівня в 2023р. – 31,5 %.

Як було зазначено, основними показниками оцінки ефективності використання основних фондів підприємства є фондівіддача, фондомісткість та фондоозброєність. Динаміку зазначених показників представлено в таблиці 2.4 .

Таблиця 2.4 – Показники ефективності використання основних засобів

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Фондовіддача, грн/грн	3,11	2,68	2,52	2,47	2,24
Фондомісткість, грн/грн	0,32	0,37	0,40	0,41	0,45
Фондоозброєність, тис. грн/люд.	151,17	198,20	232,35	300,24	393,87

Аналізуючи динаміку показників ефективності використання основних фондів підприємства, варто зазначити, що у 2019 р. фондівіддача склала 3,11 грн/грн, у 2020 р. – 2,68 грн/грн, що 0,43 грн/грн або 13,83 % менше порівняно до попереднього року; у 2021 р. – 2,52 грн/грн, що 0,16 грн/грн або 5,97 % менше

порівняно до попереднього року; у 2022 р. – 2,47 грн/грн, що 0,05 грн/грн або 1,98 % менше порівняно до попереднього року; у 2023 р. – 2,24 грн/грн, що 0,23 грн/грн або 9,31 % менше порівняно до попереднього року (рисунок 2.3).

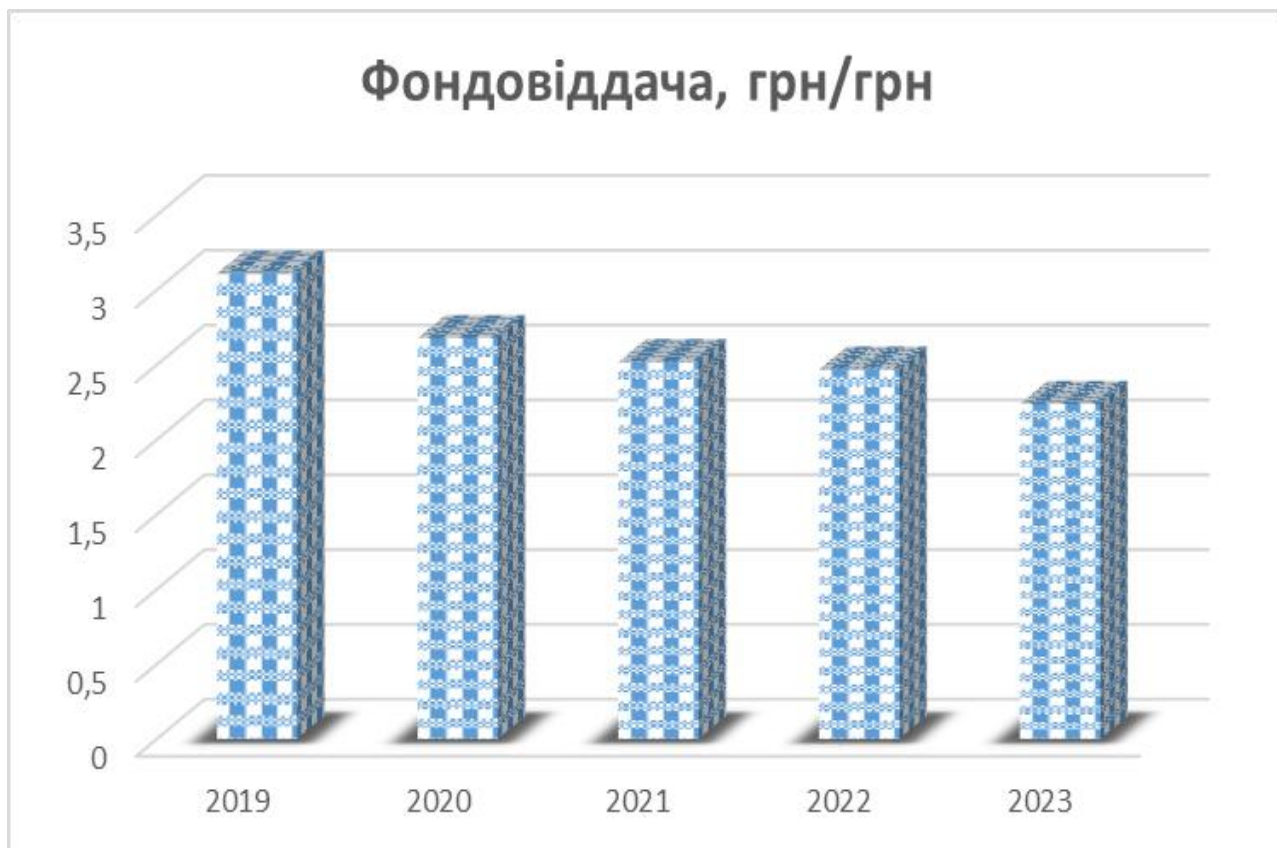

Рисунок 2.4 –Показники фондовіддачі підприємства за період 2019-2023 рр.

Фондомісткість у 2019р. склала 0,32 грн/грн, у 2020 р. – 0,37 грн/грн, що 0,05 грн/грн / 16,01 % більше порівняно до попереднього року; у 2021 р. – 0,40 грн/грн, що 0,02 грн/грн / 6,06 % більше порівняно до попереднього року; у 2022 р. – 0,41 грн/грн, що 0,01 грн/грн / 2,40 % більше порівняно до попереднього року; у 2023 р. – 0,45 грн/грн, що 0,04 грн/грн / 10,30 % більше порівняно до попереднього року (рисунок 2.5).

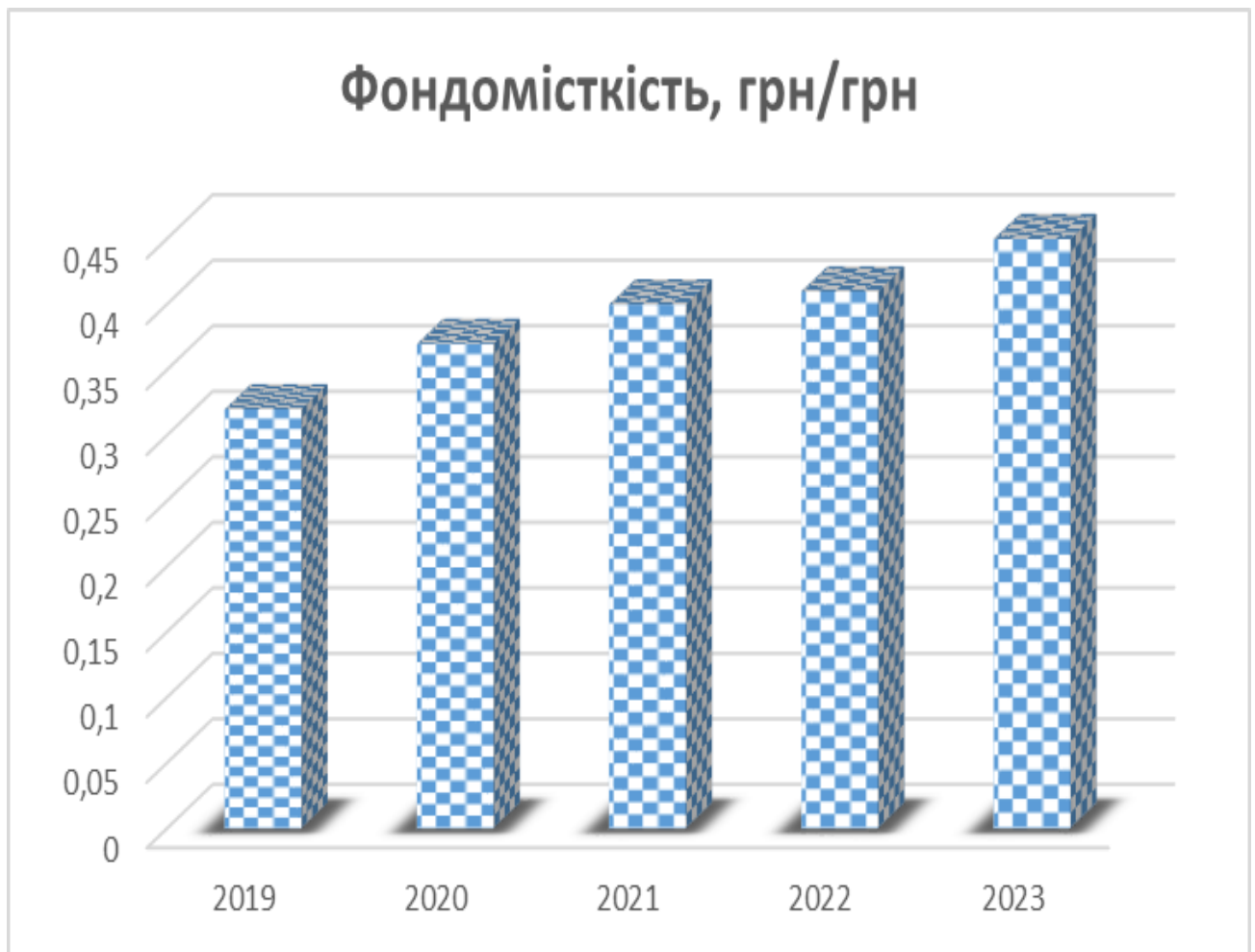

Рисунок 2.5 –Показники фондомісткості підприємства за період 2019-2023 рр.

Фондоозброєність у 2019 р. склала 151,17 тис. грн/люд., у 2020 р. – 198,20 тис. грн/люд., що 47,03 тис. грн/люд. / 31,11 % більше порівняно до попереднього року; у 2021 р. – 232,25 тис. грн/люд., що 34,15 тис. грн/люд. / 17,23 % більше порівняно до попереднього року; у 2022 р. – 300,24 тис. грн/люд., що 67,89 тис. грн/люд. / 29,22 % більше порівняно до попереднього року; у 2023 р. – 393,87 тис. грн/люд., що 93,63 тис. грн/люд. / 31,19 % більше порівняно до попереднього року (рисунок 2.6).

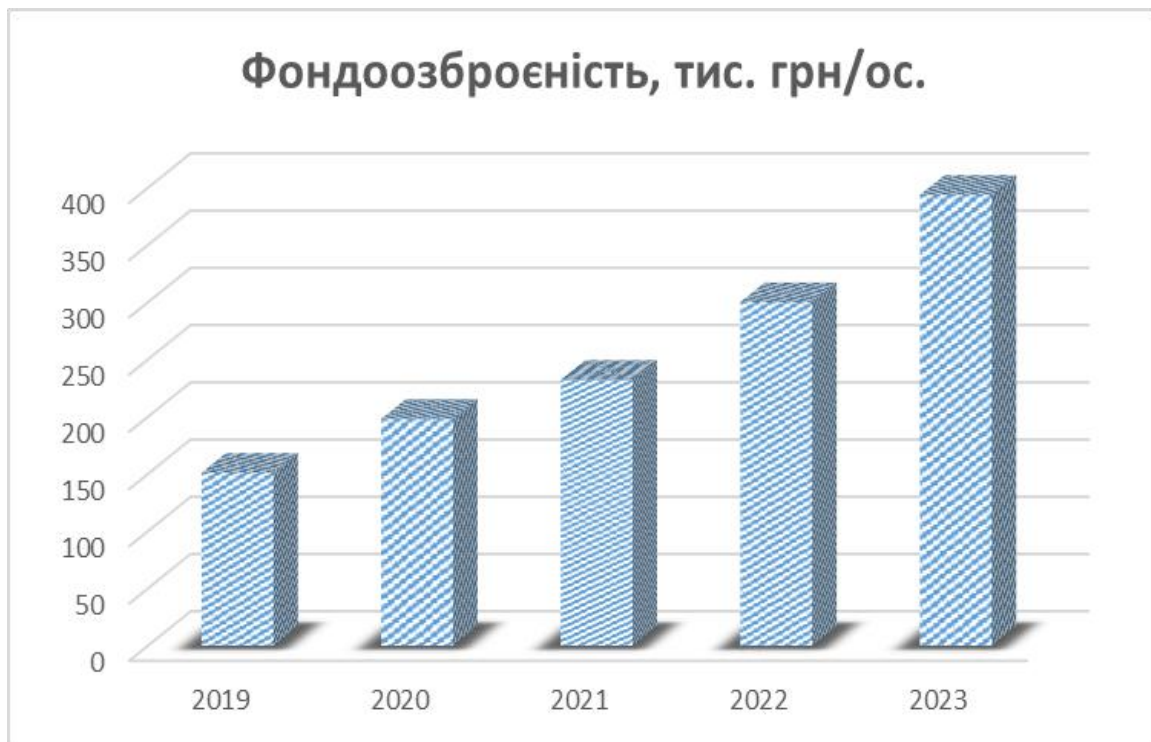

Рисунок 2.6 –Показники фондоозброєності підприємства за період 2019-2023 рр.

Слід зробити висновок, що ефективність використання основних фондів підприємством протягом 2019-2023 рр. знижувалася, про що свідчить погіршення показника фондівіддачі та зростання фондомісткості. Попри сказане, позитивною динамікою відзначився показник фондоозброєності, однак його зростання відбулося у результаті зниження кількості працівників.

2.3 Аналіз ефективності використання трудових ресурсів підприємства

Достатня забезпеченість трудовими ресурсами, їх раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для підвищення ефективності функціонування будь-якого підприємства. Це, у свою чергу, потребує аналізу ефективності використання трудових ресурсів, оцінки їх динаміки під впливом виробничих та соціально-економічних факторів в умовах

глобалізації. До цих проблем передусім належать такі: неефективне використання робочого часу, спад продуктивності праці, низький рівень зайнятості у виробництві, плинність персоналу на підприємстві тощо. Оцінка ефективного використання трудових ресурсів набуває останнім часом дедалі більшого значення, тому що робоча сила має вартісну оцінку, економічні й соціальні гарантії праці, і жорсткі умови трудової діяльності.

У більшості випадків для оцінки ефективності праці використовують показники продуктивності праці та рентабельності, що виступають як узагальнююча міра ефективності використання трудових, капітальних та матеріальних ресурсів у процесі виробництва. Використання цих показників надасть можливість проаналізувати ефективність праці на підприємстві, але їх використання не відображає всіх аспектів ефективності праці [22].

Залежно від особливостей визначення отриманих благ та витрат, що використовуються при визначенні ефективності, можна встановити такі показники ефективності праці як [22]:

- продуктивність праці (індивідуальна, локальна, суспільна, виробнича) – розраховується як співвідношення обсягу виробництва та чисельності промислово-виробничого персоналу; на рівень продуктивності праці впливають: рівень екстенсивного використання праці (показує ступінь її продуктивного використання і її тривалість протягом робочого дня при незмінності інших характеристик); інтенсивність праці (характеризує ступінь її напруженості й визначається кількістю фізичної та розумової енергії людини, витраченої за одиницю часу); техніко-технологічний стан виробництва;

- трудомісткість – показник, обернений до продуктивності, характеризує витрати часу на виготовлення одиниці продукції;

- рентабельність праці або рентабельність сумарних витрат на персонал, що розраховується як співвідношення прибутку, отриманого від витрат праці, і витрат праці в грошовому вираженні;

- ефективність використання робочого часу, що визначається питомою вагою фактично відпрацьованого робочого часу у реальному (ефективному) фонді робочого часу.

Варто зазначити, що узагальнюючим показником ефективності та результативності праці є його продуктивність, що характеризує обсяги випущеної продукції або проведених послуг на одиницю витрат праці.

Продуктивність праці – це виготовлення продукції одним працівником за певний період або кількість праці, яка витрачається, на виготовлення одиниці продукції. Продуктивність праці є вирішальним чинником підвищення ефективності виробництва. Економічна суть продуктивності праці полягає в тому, що вона виражає співвідношення між кількістю виробленої продукції і витратами праці на її виготовлення. Отже, вона характеризує ефективність цих витрат в процесі суспільного виробництва [22].

Слід підкреслити, що залежно від ступеня розвитку умов виробництва одна і та сама кількість праці протягом певного часу може дати більшу або меншу кількість продукту. І справді, чим краще оснащене підприємство, тим ефективніше воно використовує техніку і застосовує нові технології, чим вищий на ньому рівень соціального забезпечення робітників, тим вищою буде продуктивність праці, і навпаки. Аналіз показників використання трудових ресурсів наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Динаміка показників використання трудових ресурсів

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	100	95	100	95	87
Фонд оплати праці, тис. грн	4383,0	4670,0	5428,0	6919,0	8469,0
Продуктивність праці, тис. грн/люд.	469,62	530,77	586,68	740,34	880,53

Аналізуючи динаміку показників використання трудових ресурсів, слід зробити наступні висновки. Середньооблікова чисельність працівників в 2019р.

складала 100 осіб, у 2020р. – 95 осіб, що на 5 осіб / 5,0 % менше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 100 осіб, що на 5 осіб / 5,3 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 95 осіб, що на 5 осіб / 5,0 % менше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 87 осіб, що на 8 осіб / 8,4 % менше порівняно до 2022 р. (рисунок 2.7).

Рисунок 2.7 –Показники середньооблікової чисельності працівників підприємства за період 2019-2023 рр.

Фонд оплати праці працівників у 2019 р. склав 4383,0 тис. грн, у 2020 р. – 4670,0 тис. грн, що на 287,0 тис. грн / 6,6 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 5428,0 тис. грн, що на 758,0 тис. грн / 16,2 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 6919,0 тис. грн, що на 1491,0 тис. грн / 27,5 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 8469,0 тис. грн, що на 1550,0 тис. грн / 22,4 % більше порівняно до 2022 р. (рисунок 2.8).

Рисунок 2.8 –Показники фонду оплати праці працівників підприємства за період 2019-2023 рр.

Продуктивність праці працівників у 2019 р. складала 469,62 тис. грн/люд., у 2020 р. – 530,77 тис. грн/люд., що на 61,15 тис. грн/люд. / 13,0 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 586,68 тис. грн/люд., що на 55,91 тис. грн/люд. / 10,5 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 740,34 тис. грн/люд., що на 153,66 тис. грн/люд. / 26,2 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 880,53 тис. грн/люд., що на 140,19 тис. грн/люд. / 18,9 % більше порівняно до 2022 р (рисунок 2.9).

Рисунок 2.9 –Показники середньооблікової чисельності працівників підприємства за період 2019-2023 рр.

Збільшення продуктивності праці говорить про зростання рівня ефективності використання трудових ресурсів. Проте, одночасно з цим відбувається зниження кількості працівників та зростання фонду оплати праці.

2.4 Аналіз витрат основної діяльності підприємства

Витрати підприємства є основою у формуванні його прибутку, а в сучасних ринкових умовах функціонування підприємства неможливе без системи планування та контролю витрат. Мета аналізу витрат діяльності підприємства полягає в всебічній оцінці фактичних даних, їхній оптимізації та обґрунтуванні управлінських рішень щодо подальшої раціоналізації [23].

Аналіз здійснюється на основі принципів системного, комплексного та кібернетичного підходів. В основу системного підходу покладено дослідження об'єктів системи, розкриття їхньої цінності, виявлення багатьох типів зв'язків, зведення їх до єдиної теоретичної системи. Системний підхід до аналізу витрат передбачає: виявлення місця та ролі показників в оцінці досягнутої ефективності виробництва; розроблення принципової схеми аналізу на основі класифікації факторів та резервів раціоналізації витрат; визначення методів вимірювання та резервів раціоналізації витрат; виявлення резервів раціонального використання виробничих ресурсів у поточному та перспективному плануванні собівартості.

Відомо, що важлива роль у забезпеченні оптимального рівня витрат на виробництво належить економічному аналізу, який є ефективним інструментом управління витратами, з огляду на мету аналізу собівартості продукції – виявлення шляхів зниження витрат виробництва.

Найважливішим напрямом підсумкового (ретроспективного) аналізу є вивчення структури та динаміки витрат як на рівні всього підприємства, так і на рівні окремих центрів відповідальності. Аналіз динаміки здійснюється з метою вивчення загальних тенденцій таких показників, як абсолютний розмір витрат від

звичайної діяльності, витрат від операційної діяльності; собівартість реалізованої продукції (виробничі витрати); адміністративні витрати, витрати на збут; інші операційні витрати; собівартість окремих видів продукції. При дослідженні динамічних рядів з названих показників необхідно нейтралізувати вплив кількісного фактора шляхом перерахунку прямих виробничих витрат на обсяг реалізації (виробництва).

Аналіз динаміки загальних витрат та окремих її елементів необхідно порівнювати з тенденціями щодо показників доходу, темпів інфляції, динаміки масштабів діяльності підприємства. Аналіз структури дає загальне уявлення про значущість окремих елементів та статей витрат, дозволяє визначити ресурсомісткість окремих видів продукції, сегменти особливої уваги менеджерів та нераціональні напрями витрачання ресурсів. Поєднання аналізу структури та динаміки дозволяє комплексно підійти до дослідження витрат і знайти слабкі та сильні сторони діяльності підприємства стосовно управління витратами. Аналіз структури та динаміки витрат доцільно здійснювати за двома напрямками: за елементами та статтями витрат. Причому аналіз структури за елементами витрат може здійснюватись як по підприємству загалом, так і за окремими центрами відповідальності та по окремих видах продукції [36].

Не менш важливим за процес аналізу витрат є процес їх прогнозування. Особливу роль відіграють чинники, пов'язані із точністю інформаційних ресурсів та повнотою забезпеченості інформацією. Сьогодні у більшості великих підприємств світу на практиці нерідко використовують інформаційні системи з підтримкою функції прийняття управлінських рішень на базі аналізу великої кількості інформації, у тому числі, інформації щодо витрат підприємства. Дана інформація наочно відображає стан виробничої системи підприємства та подається у систематизованому вигляді, що дозволяє у відносно короткі терміни приймати актуальні управлінські рішення. Тобто для забезпечення високої точності процесу прогнозування витрат підприємства їхній аналіз повинен базуватись на основних вимогах, що ставляться до інформаційного забезпечення та відповідають критеріям системності та уніфікації. Наслідком процесу

прогнозування витрат підприємства є процес їх планування, основною метою якого є визначення загальної суми витрат обігу, потрібної для забезпечення нормальної роботи підприємства, з урахуванням наявних резервів зниження витрат на придбання, доставку, зберігання товарів та їх реалізацію. Здебільшого розрахунок планових витрат проводять згідно із запланованими заходами щодо розширення обсягів діяльності підприємства, обсягів товарообороту чи запровадження певних інноваційних рішень. Планування витрат, як складова частина системи управління витратами підприємства, є важливим, з точки зору можливості розрахунку майбутніх показників їх ефективності, що особливо важливо при запровадженні різного роду інноваційних рішень.

Аналіз операційних витрат досліджуваного підприємства наведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Елементи операційних витрат підприємства

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Матеріальні витрати, тис. грн	5523,0	6073,0	13687,0	6088,0	4032,0
Витрати на оплату праці, тис. грн	4383,0	4760,0	5428,0	6919,0	8469,0
Відрахування на соціальні заходи, тис. грн	1620,0	1680,0	1946,0	1368,0	1703,0
Амортизація, тис. грн	7004,0	7873,0	4660,0	5557,0	5987,0
Інші операційні витрати, тис. грн	6478,0	6544,0	22902,0	22526,0	28528,0
Разом операційні витрати, тис. грн	25008,0	26930,0	48623,0	42458,0	48719,0

Аналізуючи динаміку операційних витрат підприємства, слід зробити наступні висновки. Матеріальні витрати в 2019 р. склали 5523,0 тис. грн, у 2020 р. – 6073,0 тис. грн, що на 550,0 тис. грн / 10,0 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 13687,0 тис. грн, що на 7614,0 тис. грн / 125,4 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 6088,0 тис. грн, що на 7599,0 тис. грн / 55,5 % менше

порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 4032,0 тис. грн, що на 2056,0 тис. грн / 33,8 % менше порівняно до 2022 р.

Витрати на оплату праці в 2019 р. склали 4383,0 тис. грн, у 2020 р. – 4760,0 тис. грн, що на 377,0 тис. грн / 8,6 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 5428,0 тис. грн, що на 668,0 тис. грн / 14,0 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 6919,0 тис. грн, що на 1491,0 тис. грн / 27,5 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 8469,0 тис. грн, що на 1550,0 тис. грн / 22,4 % більше порівняно до 2022 р.

Відрахування на соціальні заходи в 2019 р. склали 1620,0 тис. грн, у 2020 р. – 1680,0 тис. грн, що на 60,0 тис. грн / 3,7 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 1946,0 тис. грн, що на 266,0 тис. грн / 15,8 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 1368,0 тис. грн, що на 578,0 тис. грн / 29,7 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 1703,0 тис. грн, що на 335,0 тис. грн / 24,5 % більше порівняно до 2022 р.

Амортизація в 2019 р. склала 7004,0 тис. грн, у 2020 р. – 7873,0 тис. грн, що на 869,0 тис. грн / 12,4 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 4660,0 тис. грн, що на 3213,0 тис. грн / 40,8 % менше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 5557,0 тис. грн, що на 897,0 тис. грн / 19,3 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 5987,0 тис. грн, що на 430,0 тис. грн / 7,7 % більше порівняно до 2022 р.

Інші операційні витрати в 2019 р. склали 6478,0 тис. грн, у 2020 р. – 6544,0 тис. грн, що на 66,0 тис. грн / 1,0 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 22902,0 тис. грн, що на 16358,0 тис. грн / 250,0 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 22526,0 тис. грн, що на 376,0 тис. грн / 1,6 % менше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 28528,0 тис. грн, що на 6002,0 тис. грн або 26,6 % більше порівняно до 2022 р.

Загалом операційні витрати в 2019 р. склали 25008,0 тис. грн, у 2020 р. – 26930,0 тис. грн, що на 1922,0 тис. грн / 7,7 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 48623,0 тис. грн, що на 21693,0 тис. грн / 80,6 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 42458,0 тис. грн, що на 6165,0 тис. грн / 12,7 % менше

порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 48719,0 тис. грн, що на 6261,0 тис. грн / 14,8 % більше порівняно до 2022 р (рисунок 2.10).

Рисунок 2.10 – Структура операційних витрат підприємства за 2023 р., %

Важливу роль при аналізі операційних витрат відіграє дослідження їх структури та виділення найбільш вагомих елементів. Так, у 2023 р. найбільшу питому вагу займали інші операційні витрати – 58,6 %, витрати на оплату праці – 17,4 %, амортизація – 12,3 %, матеріальні витрати – 8,3 %, відрахування на соціальні заходи – 3,4 %.

2.5 Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

В умовах ринкової економіки діяльність суб'єктів господарювання спрямована на отримання максимально можливої економічної вигоди, що знаходить свій прояв у фінансових результатах. Нині великого значення набуває

дослідження причинно-наслідкових зв'язків, пов'язаних із процесом формування фінансових результатів підприємств, їх оцінкою, прогнозуванням та забезпеченням позитивного результату – прибутку, який є одним з основних власних джерел формування фінансових ресурсів підприємств, необхідних для забезпечення їх поточної діяльності та подальшого розвитку. Збільшення прибутку підприємницьких структур впливає на темпи економічного розвитку країни, її адміністративно-територіальних одиниць, зростання суспільного багатства та підвищення життєвого рівня населення [37].

Для оцінки змін, що відбулися у розрахунках за трансформації бухгалтерського обліку в Україні, застосовують метод порівняння показників, які відображаються у звіті про фінансові результати діяльності підприємства. Першочергово звіт про фінансові результати включає: дохід (виручку) від реалізації продукції (робіт, послуг); ПДВ, акцизний збір, інші відрахування з доходу; чистий дохід (виручка від реалізації продукції (робіт, послуг), який розраховується як різниця між доходом (виручкою), непрямыми податками та іншими вирахуваннями з доходу. Наступним елементом фінансового звіту є собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) та валовий прибуток, на основі якого розраховуються всі інші види прибутку. Виробнича собівартість включає: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати та загально виробничі витрати. До складу собівартості реалізованої продукції не включається зміна залишків незавершеного виробництва та готової продукції.

Основними завданнями аналізу фінансових результатів діяльності є: вивчення можливостей одержання прибутку відповідно до наявного ресурсного потенціалу підприємства і кон'юнктури ринку; систематичний контроль за процесом формування прибутку і зміною його динаміки; визначення впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів на фінансові результати й оцінювання якості прибутку; виявлення резервів збільшення суми прибутку і підвищення рівня прибутковості бізнесу; оцінювання роботи підприємства з використання можливостей збільшення прибутку і рентабельності; вироблення рекомендацій з

підвищення ефективності системи керування прибутком. Відповідно, основними напрямками аналізу фінансових результатів підприємства є такі: аналіз та оцінка рівня і динаміки показників прибутковості, факторний аналіз прибутку від реалізації продукції, робіт, послуг; аналіз фінансових результатів від іншої реалізації, позареалізаційної та фінансової інвестиційної діяльності; аналіз та оцінка використання чистого прибутку; аналіз взаємозв'язку витрат, обсягів виробництва продукції та прибутку; аналіз взаємозв'язку прибутку, руху оборотного капіталу та грошових потоків; аналіз та оцінка впливу інфляції на фінансові результати; факторний аналіз показників рентабельності [23].

Фінансові результати діяльності аналізованого підприємства наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Фінансові результати діяльності підприємства

Показники	Значення за роками				
	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	38494,0	40248,0	47968,0	54184,0	62812,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	19366,0	19982,0	39699,0	32679,0	36290,0
Валовий прибуток (збиток), тис. грн	19128,0	20266,0	8269,0	21505,0	26522,0
Інші операційні доходи, тис. грн	699,0	185,0	461,0	98,0	115,0
Адміністративні витрати, тис. грн	5117,0	5394,0	7171,0	8387,0	10712,0
Інші операційні витрати, тис. грн	525,0	1554,0	1753,0	1392,0	1717,0
Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток / збиток), тис. грн	14185,0	13503,0	-194,0	11824,0	14208,0
Інші фінансові доходи, тис. грн	641,0	241,0	6,0	10,0	4,0
Фінансові витрати, тис. грн	3345,0	4231,0	4190,0	3958,0	3601,0
Інші витрати, тис. грн	163,0	322,0	325,0	882,0	179,0

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5	6
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток / збиток), тис. грн	11318,0	9191,0	-4703,0	7037,0	10439,0
Витрати з податку на прибуток, тис. грн	2150,0	1654,0	-	346,0	1966,0
Чистий фінансовий результат (прибуток / збиток), тис. грн	9168,0	7537,0	-4703,0	6691,0	8473,0

Аналізуючи динаміку фінансових результатів діяльності підприємства, слід зробити наступні висновки. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2019 р. склав 38494,0 тис. грн, у 2020 р. – 40248,0 тис. грн, що на 1754,0 тис. грн / 4,6 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 47968,0 тис. грн, що на 7720,0 тис. грн / 19,2 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 54184,0 тис. грн, що на 6216,0 тис. грн / 13,0 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 62812,0 тис. грн, що на 8628,0 тис. грн / 15,9 % більше порівняно до 2022 р.

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) у 2019 р. склала 19366,0 тис. грн, у 2020 р. – 19982,0 тис. грн, що на 616,0 тис. грн / 3,2 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 39699,0 тис. грн, що на 19717,0 тис. грн / 98,7 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 32679,0 тис. грн, що на 7020,0 тис. грн / 17,7 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 36290,0 тис. грн, що на 3611,0 тис. грн або 11,1 % більше порівняно до 2022 р. (рисунок 2.11).

Валовий прибуток (збиток) у 2019 р. склав 19128,0 тис. грн, у 2020 р. – 20266,0 тис. грн, що на 1138,0 тис. грн / 6,0 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 8269,0 тис. грн, що на 11997,0 тис. грн / 59,2 % менше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 21505,0 тис. грн, що на 13236,0 тис. грн / 160,1 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 26522,0 тис. грн, що на 5017,0 тис. грн / 23,3 % більше порівняно до 2022 р.

Рисунок 2.11 - Показники собівартості реалізованої продукції підприємства за період 2019-2023 рр.

Фінансовим результатом від операційної діяльності у 2019 р. є прибуток, розмір якого склав 14185,0 тис. грн, у 2020 р. – прибуток у розмірі 13503,0 тис. грн, що на 682,0 тис. грн / 4,8 % менше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – збиток у розмірі 194,0 тис. грн, що на 13697,0 тис. грн менше від отриманого прибутку у 2020 р.; у 2022 р. – прибуток у розмірі 11824,0 тис. грн, що на 12018,0 тис. грн більше від отриманого збитку у 2021 р.; у 2023 р. – прибуток у розмірі 14208,0 тис. грн, що на 2384,0 тис. грн / 20,2 % більше порівняно до 2022 р.

Фінансовим результатом діяльності до оподаткування у 2019 р. є прибуток, розмір якого склав 11318,0 тис. грн, у 2020 р. – прибуток у розмірі 9191,0 тис. грн, що на 2127,0 тис. грн / 18,8 % менше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – збиток у розмірі 4703,0 тис. грн, що на 13894,0 тис. грн менше від отриманого прибутку у 2020 р.; у 2022 р. – прибуток у розмірі 7037,0 тис. грн, що на 11740,0 тис. грн

більше від отриманого збитку у 2021 р.; у 2023 р. – прибуток у розмірі 10439,0 тис. грн, що на 3402,0 тис. грн / 48,3 % більше порівняно до 2022 р.

Чистим фінансовим результатом діяльності підприємства у 2019 р. є прибуток, розмір якого склав 9168,0 тис. грн, у 2020 р. – прибуток у розмірі 7537,0 тис. грн, що на 1631,0 тис. грн / 17,8 % менше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – збиток у розмірі 4703,0 тис. грн, що на 12240,0 тис. грн менше від отриманого прибутку у 2020 р.; у 2022 р. – прибуток у розмірі 6691,0 тис. грн, що на 11394,0 тис. грн більше від отриманого збитку у 2021 р.; у 2023 р. – прибуток у розмірі 8473,0 тис. грн, що на 1782,0 тис. грн / 26,6 % більше порівняно до 2022 р. (рисунок 2.12).

Рисунок 2.12 - Показники чистого фінансового результату підприємства за період 2019-2023 рр.

Висновки до розділу 2

Аналізуючи динаміку обсягу реалізації продукції та послуг підприємством за період 2019-2023 рр. було зроблено такі висновки: у 2019 р. реалізовано продукції та послуг на 46962,0 тис. грн; у 2020 р. – 50423,0 тис. грн, що більше на 7,4 %; у 2021 р. – 58668,0 тис. грн, що більше на 16,4 %; у 2022 р. – 70332,0 тис. грн, що більше на 19,9 %; у 2023 р. – 76606,0 тис. грн, що більше на 8,9 %. Присутня тенденція до росту обсягу реалізації продукції та послуг підприємством в грошовому виразі.

Аналізуючи динаміку вартості основних засобів підприємства за період 2019-2023 рр. зроблено такі висновки: загальна вартість основних засобів на початок 2019 р. склала 222532,0 тис. грн, на кінець періоду – 240804,0 тис. грн, збільшення протягом року – 8,2 %; на початок 2015 р. склала 240804,0 тис. грн, на кінець періоду – 265377,0 тис. грн, збільшення – 10,2 %; на початок 2021 р. склала 265377,0 тис. грн, на кінець періоду – 264078,0 тис. грн, зменшення – 0,5 %; на початок 2022 р. склала 264078,0 тис. грн, на кінець періоду – 259086,0 тис. грн, зменшення – 1,9 %; на початок 2023 р. склала 259086,0 тис. грн, на кінець періоду – 265191,0 тис. грн, збільшення – 2,4 %. Визначено, що відбулося збільшення рівня зношеності основних фондів, що досягло найвищого рівня в 2023 р. – 31,5 %.

Аналізуючи динаміку показників ефективності використання основних фондів підприємства, визначено, що ефективність використання основних фондів підприємством протягом 2019-2023 рр. знижувалася, про що свідчить погіршення показника фондівіддачі та зростання фондомісткості. Позитивною динамікою відзначився показник фондоозброєності, однак його зростання відбулося у результаті зниження кількості працівників.

Аналізуючи динаміку показників використання трудових ресурсів, зроблено такі висновки: продуктивність праці працівників у 2019 р. складала 469,62 тис. грн/люд., у 2020 р. – 530,77 тис. грн/люд., що на 13,0 % більше

порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 586,68 тис. грн/люд., що на 10,5 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 740,34 тис. грн/люд., що на 26,2 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 880,53 тис. грн/люд., що на 18,9 % більше порівняно до 2022 р. Збільшення продуктивності праці говорить про зростання рівня ефективності використання трудових ресурсів.

Аналізуючи динаміку операційних витрат підприємства, зроблено такі висновки: загалом операційні витрати в 2019 р. склали 25008,0 тис. грн, у 2020 р. – 26930,0 тис. грн, що на 7,7 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 48623,0 тис. грн, що на 80,6 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 42458,0 тис. грн, що на 12,7 % менше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 48719,0 тис. грн, що на 14,8 % більше порівняно до 2022 р.

Аналізуючи динаміку фінансових результатів діяльності підприємства, зроблено такі висновки: чистим фінансовим результатом діяльності у 2019 р. є прибуток, розмір якого склав 9168,0 тис. грн, у 2020 р. – прибуток у розмірі 7537,0 тис. грн, що на 1631,0 тис. грн або 17,8 % менше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – збиток у розмірі 4703,0 тис. грн, що на 12240,0 тис. грн менше від отриманого прибутку у 2020 р.; у 2022 р. – прибуток у розмірі 6691,0 тис. грн, що на 11394,0 тис. грн більше від отриманого збитку у 2021 р.; у 2023 р. – прибуток у розмірі 8473,0 тис. грн, що на 1782,0 тис. грн / 26,6 % більше порівняно до 2022 р.

3 Удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств

3.1 Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств

Система методів, способів та прийомів формування та управління взаємодією об'єктів матеріально-технічної бази сільського господарства із зовнішнім та внутрішнім середовищем утворює організаційний механізм матеріально-технічної бази сільського господарства. Цей механізм є відкритою системою, організація якої відрізняється в залежності від належності об'єкта взаємодії до середовища (зовнішнього або внутрішнього) [16].

Зовнішніми по відношенню до матеріально-технічної бази сільського господарства є ресурсовиробничі підприємства, відокремлені від сільськогосподарського сектора, органи влади всіх рівнів, інформаційні структури, логістичні компанії, транспортні організації, постачальники послуг зберігання та обслуговування елементів матеріально-технічної бази тощо. Взаємодія об'єктів матеріально-технічної бази із зовнішнім середовищем передбачає адаптацію до неї організаційного механізму, що проявляється через вбудовування в його структуру такого елемента, який характеризує справжні реальні непереборні на даному етапі розвитку суспільства економіко-політичні, науково-технічні, соціальні та інші умови функціонування цього механізму [27].

Внутрішня взаємодія елементів організаційного механізму матеріально-технічної бази сільського господарства має будуватися на прагненні до пропорційного розподілу фінансового, інформаційного та управлінського впливу на об'єкти матеріально-технічної бази для їх оптимального наповнення та відповідності завданням сільськогосподарського виробництва.

Базовий склад організаційного механізму визначається сукупністю спеціалізованих взаємодіючих і взаємодоповнюючих механізмів (рисунок 3.1).

Рисунок 3.1 - Організаційний механізм управління матеріально-технічною базою сільського господарства

Складові організаційного механізму управління (структурні, організаційно-адміністративні, інформаційні механізми) мають властивість комплексності впливу, оскільки, будучи організаційними за основним характером, вони мають одночасно риси економічного та мотиваційного механізмів і відповідно до цього мають сильні взаємозв'язки з останніми.

Виходячи з призначення матеріально-технічної бази у сільському господарстві, функціонування її організаційного механізму має здійснюється на наступних принципах [67]:

- відповідності;
- адаптивності;
- еластичності;
- децентралізації;
- взаємопроникнення (дифузії);
- оперативності;
- необхідності дотримання термінів;
- утворення запасів;
- конкурентності;
- прагнення максимальної ресурсовіддачі (ефективності).

Принцип відповідності передбачає формування такої структури організаційного механізму, що впливає із потреб сільського господарства у методах, формах, способах поповнення матеріально-технічних ресурсів для ведення виробництва. Трансформація цього механізму під умови зовнішнього і внутрішнього середовища сільськогосподарського виробництва, що неминуче змінюються, вимагає дотримання принципу гнучкості механізму (адаптивність).

Організаційний механізм у даному випадку не повинен ставати непорушним монолітом, а швидше повинен являти собою якийсь техніко-економічний конструктор, що легко розбирається і збирається в необхідні конструкції з дрібних гвинтиків і деталей, зберігаючи при цьому максимальну рухливість. Обидва ці принципи неподільно пов'язані з еластичністю зв'язків між

учасниками процесу матеріально-технічного забезпечення села, яке і дозволяє зберегти згадану рухливість механізму.

Сучасні умови функціонування господарюючих суб'єктів, які переважають за складністю серед усіх ресурсів та низька платоспроможність їх споживачів, живлять процес постійного відмирання одних, народження інших та передачі чи перерозподіл окремих функцій від одних до інших об'єктам у складі цього організаційного механізму, рятуючи таким чином систему в цілому. Це і є проявом принципу еластичності.

Специфічним відображенням дійсності та сформованих на даному етапі розвитку вітчизняної економіки типів управління організацією діяльності підприємств є принцип децентралізації управлінських функцій. Децентралізація – це передача прав та відповідальності за організації процесу матеріально-технічного забезпечення сільського господарства від державних органів влади на рівень господарюючих суб'єктів – учасників ринку матеріально-технічних ресурсів, де під впливом законів попиту та пропозиції відбувається його саморегулювання. Недоліком застосування цього принципу у чинному організаційному механізмі матеріально-технічної бази сільського господарства є відсутність стримуючих стихійну поведінку ринку державних регуляторів, що спричинило загальновідомий диспаритет цін на засоби виробництва та продукцію сільського господарства [66].

Оскільки система матеріально-технічного забезпечення села є відкритою, дотримання принципу дифузії обов'язково. Набір засобів виробництва та предметів праці, складових матеріально-технічну базу сільськогосподарських підприємств, досить великий, складний за своєю структурою, якістю, характеристиками, вартістю та іншими параметрами, що виключає або при деякому допущенні значно ускладнює можливість їх створення, обслуговування, зберігання, модернізації, відтворення в рамках сільськогосподарського сектора. Тому потрібна безперервна повсюдна міцна та глибока взаємодія (взаємопроникнення) суб'єктів процесу матеріально-технічного постачання, влади, інформаційних та правових систем.

Принципи оперативності, необхідності дотримання термінів та утворення запасів обумовлені специфікою сільськогосподарської діяльності, результати якої визначаються своєчасним проведенням агротехнічних робіт, використанням ресурсів заданої якості та обсягу, техніки та обладнання, відповідних технологій ведення землеробства параметрів. Порушення хоча б одного з цих принципів зводить до мінімуму ефект від слідування решти принципів.

Принципи конкретності та максимальної ресурсовіддачі є вимогою ринку, засновані на інтересах споживачів матеріально технічних ресурсів, тобто виробників сільськогосподарської продукції.

Матеріально-технічна база сільського господарства, будучи сукупністю предметів та засобів праці, заснована на постійно функціонуючих, що трансформуються, народжуються і відмирають, прямих і зворотних зв'язках між учасниками процесу створення, модернізації, обслуговування, реалізації, зберігання елементів матеріально-технічної основи. У матеріально-технічній базі постійно протікають процеси різного ступеня активності та спрямованості, що формують та розвивають її структурні складові та саму її в цілому.

Розглядаючи сільське господарство як центр зосередження потоків матеріально-технічних ресурсів, необхідно вивчати процес матеріально-технічного постачання сільськогосподарських товаровиробників не тільки як сукупність послідовних дій заради певного результату, але й насамперед як закономірне перетворення дійсного стану системи, її елементів, окремих зв'язків або їх комбінацій у нові форми, поєднання форм з додатковими функціями, властивостями, завданнями та принципами дії [8].

Процес матеріально-технічного постачання носить системний характер. Організація цієї відкритої системи потребує створення відповідної інфраструктури самого організаційного процесу із виділенням структури управління процесом матеріально-технічного постачання. Інфраструктура організації процесу матеріально-технічного постачання включає об'єкти зберігання насіння, добрив, запасних частин, майстерні з обслуговування сільськогосподарської техніки та обладнання, транспортне, інструментальне,

тарне, заготівельне господарство, а також лабораторії та відділи контролю якості ресурсів.

Основними рівнями інфраструктури організації процесу матеріально-технічного постачання є [7]:

- регіональний рівень – облагропостачання, обласні підприємства ремонту та обслуговування техніки, обласні організації меліорації, науково-дослідні організації, конструкторські бюро;

- місцевий рівень (територіальна громада, район) – постачальні, обслуговуючі, заготівельні, збутові організації та підприємства зберігання, масштаб діяльності яких передбачає переважно межі територіальної громади, району або кількох прилеглих районів, машино-технологічні станції, кооперативи із забезпечення, кооперативи щодо обслуговування техніки, підприємства торгівлі матеріально-технічними ресурсами для сільського господарства, елеватори тощо;

- локальний рівень (внутрішньогосподарські підрозділи підприємств, організації сільського господарства) – ремонтні бригади, майстерні, машинно-тракторні парки господарств, склади та ін.

Процес забезпечення сільськогосподарських товаровиробників матеріально-технічними ресурсами та їх обслуговування здійснюється в декількох формах:

- власне виробництво (відтворення) ресурсів та обслуговування їх на базі всередині господарських підрозділів;

- закупівля ресурсів безпосередньо у виробників;

- використання зв'язків з посередниками, що реалізують ресурси через оптово-роздрібну торговельну мережу (дилерство, перекупники);

- лізинг техніки та обладнання;

- оренда засобів виробництва та землі;

- створення кооперативів з використання та обслуговування матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

На сучасному етапі розвитку організаційно-економічних та відтворювальних процесів на матеріально-технічній основі сільського господарства є недоліки, які суттєво гальмують розвиток матеріально-технічної бази села, наповнення її високопродуктивними та інноваційними засобами і предметами праці. Однозначно до таких можна віднести [64]:

- відсутність чіткої системної взаємодії між суб'єктами організаційного механізму матеріально-технічної бази сільського господарства;

- принципи функціонування організаційного механізму матеріально-технічної бази села залишаються багато в чому нереалізованими, оскільки для їх комплексного застосування необхідно встановити взаємозв'язок і взаємокоординацію суб'єктів процесу матеріально-технічного забезпечення села. Сучасна система матеріально-технічного постачання села низькоадаптивна і негнучка, що тягне за собою брак засобів виробництва необхідної продуктивності, економічності та вартості. Сільськогосподарські товаровиробники у зв'язку із цим змушені використовувати наявний на ринку асортимент ресурсів, що не дає в більшості випадків можливості порівнювати та вибирати;

- громіздка структура державних органів, покликаних контролювати та регулювати діяльність з матеріально-технічного забезпечення сільського господарства в країні та регіоні, насправді виконує роль спостерігача, не надаючи суттєвого позитивного впливу на процес формування та ефективного використання матеріально-технічної бази села;

- процес створення кооперативів з використання та обслуговування матеріально-технічних ресурсів сільського господарства не розвивається;

- у структурі організаційного механізму матеріально-технічної бази практично відмерли суб'єкти з ремонту, відновлення та підтримки в робочому стані елементів матеріально-технічної бази села, а також професійного агрохімічного обслуговування, які є неодмінним умовою економії ресурсів, їх ефективного та раціонального використання із застосуванням науково обґрунтованих рекомендацій.

Для підвищення ефективності сільського господарства його матеріально-технічна база може формуватися при виконанні наступного сценарію [54]:

- створення об'єднань підприємств та організацій, задіяних у процесі постачання сільськогосподарських товаровиробників матеріально-технічними ресурсами з включенням сільгосппідприємств до складу технологічного ланцюга;

- стимулювання процесів організації та розширення обслуговуючих кооперативів щодо спільного придбання та використання техніки;

- оптимізація грошових потоків усередині об'єднань та орієнтація їх не тільки на спільне придбання сільгосптехніки, але також запасних частин, паливно-мастильних матеріалів, добрив, насіння, агрохімічних послуг за купівлю великих партій перерахованих ресурсів на довгостроковій основі при досягненні вигідних цін та умов доставки, гарантійного та післягарантійного обслуговування;

- будівництво об'єктів зберігання сільгосппродукції, ресурсів і техніки, створення зрошувальних систем, що переробляють підрозділи на основі часткової власності;

- спільне залучення банківських кредитів на оновлення та модернізацію матеріально-технічної бази за рахунок можливостей, які забезпечує об'єднання зусиль підприємств у складі кооперативу;

- вибір найбільш оптимального поєднання об'єднаних підприємств та організацій для ефективного матеріально-технічного забезпечення сільського господарства

Варіантами можуть стати:

- об'єднання підприємств, які виробляють матеріально-технічні ресурси на їхній вид (виробники добрив та засобів захисту рослин, виробники сільгосптехніки та обладнання для села, підприємства з агротехнічного обслуговування, агрохімсервісу тощо);

- об'єднання підприємств, які виробляють та обслуговують сільгосптехніку та обладнання для села;

- спілка агропостачальних організацій;
- союз виробників матеріально-технічні ресурси, що обслуговують їх та агропостачальних організацій;
- асоціація (союз) виробників, агропостачів, підприємств з обслуговування матеріально-технічної бази та сільгосппідприємств.

Безумовно, трансформація матеріально-технічної бази сільського господарства не може бути здійснено у найкоротші терміни без участі держави. У зв'язку з цим рекомендується створення механізму централізованої акумуляції та доведення до учасників сільгоспвиробництва ринкової інформації, формування прогнозів зміни споживчого попиту продукції сільського господарства, цінових та якісних параметрів на продукцію та ресурси, а також відомостей про нові технології в секторі. Таку інформацію слід надавати не пізніше початку наступної посівної кампанії, оскільки вона необхідна для своєчасного наповнення матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників з урахуванням змін на ринку, а значить, перебудови внутрішньовиробничої програми підприємств

3.2 Підходи підвищення ефективності технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств

3.2.1 Визначення оптимального складу машинно-тракторного парку сільськогосподарського підприємства

Завдання обґрунтування раціонального складу машинно-тракторного парку багатогранне, тому при розрахунку ми розглядали таке завдання як інтегровану систему формування машинно-тракторного парку. У цю систему входить чотири складових: розрахунки потреби в тракторах і сільськогосподарських машинах за їх сезонним наробітком; поетапне визначення потреби в засобах для комплексної

механізації сільськогосподарського виробництва за напруженим періодом виконання технологічних процесів; багатокритеріальна оптимізація системи машин для планування структури машинно-тракторного парку господарства з використанням програмного забезпечення; нормування технічних і паливно-енергетичних ресурсів підприємства.

Сучасний етап ведення сільського господарства неможливий без взаємозв'язку систем землеробства і добрив, насінництва і сортооновлення із системами машин. Зазначені системи поєднують у технологічних картах для раціональної побудови технологічних процесів з вирощування сільськогосподарських культур, а також для одержання максимуму продукції рослинництва в конкретних умовах господарств при мінімальних витратах праці і матеріально-грошових коштів [16].

Обсяги робіт визначають за всіма технологічними процесами. Від прийнятої технології, засобів механізації робіт і форм організації праці залежить трудомісткість вирощування та збирання культур. Тому головним завданням під час складання технологічних карт є вибір та обґрунтування найбільш економічних технологій вирощування сільськогосподарських культур. Це означає, що така карта повинна включати прогресивну технологію, передбачати впровадження високопродуктивних машин і ефективних методів організації праці. Це принципове положення, на якому базується технологічна карта. У ній вказують, що треба зробити для одержання визначеної кількості продукції в конкретних умовах господарства. Технологічна карта – це плановий документ, який включає в себе конкретні рекомендації агрономічного, інженерного, організаційного та економічного профілів [27].

За технологічними картами встановлюють планові розцінки на продукцію, визначають ліміти матеріально-технічних коштів з розрахунку на 100 га посіву сільськогосподарської культури і на конкретну площу виробництва продукції рослинництва з урахуванням трудових ресурсів, виробничих підрозділів.

У технологічній карті в хронологічній послідовності вказується перелік усіх робіт і прийомів для одержання запланованої врожайності в конкретних

умовах господарства. Під час упорядкування технологій вирощування і збирання культур керуються рекомендаціями науково-дослідних інститутів щодо впровадження ефективних технологій виробництва, а також впровадження досягнень передової практики. Машинна технологія не може залежати від суб'єктивних факторів. Завдання полягає в тому, щоб створити об'єктивні передумови для одержання гарантованих врожаїв стосовно кожної сівозміни, поля, ділянки.

Під час обґрунтування технологій дотримуються принципу технологічної послідовності, безперервності, погодженості. При інтенсифікації технологічних процесів підвищується врожайність сільськогосподарських культур [12].

Резерв удосконалювання технології мінімізація обробітку ґрунту. Вона передбачає не тільки суміщення, але й інтенсифікацію технологічних операцій, перехід до комбінованих машин, застосування гербіцидів під оранку і т. ін. Наукові дослідження показали, що мінімізація обробітку ґрунту скорочує енерговитрати, зберігає ґрунт від руйнівного впливу ерозії.

3.2.2 Державна підтримка забезпеченості сільськогосподарських підприємств технікою

Зростання обсягів виробництва та досягнення високої рентабельності у агропромисловому комплексі тісно корелюють із технічним забезпеченням галузі, яке знаходиться під значним впливом факторів макросередовища, зокрема державної підтримки.

Це підтверджує той факт, що одним із ключових напрямків техніко-технологічних та організаційно-економічних перетворень, визначених у

У «Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року», є техніко-технологічна модернізація агропромислового виробництва шляхом залучення інвестицій з інших галузей

національної економіки й прямих іноземних інвестицій, удосконалення форм, напрямів, розмірів і важелів державної підтримки відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства.

Основними складовими державної аграрної політики є комплекс правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування аграрного сектору економіки, розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій [28].

На сьогодні державна підтримка технічного забезпечення у сільському господарстві представлена законом «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України», метою якого є забезпечення створення умов для системного розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування, формування та ефективного функціонування системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу для збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, зниження матеріало- та енергоємності технологічних процесів, підвищення продуктивності праці, поліпшення соціальних умов машинобудівників та сільськогосподарських товаровиробників.

Машинобудівний комплекс України представлений близько 120 підприємствами, серед яких провідними є ПАТ «Харківський тракторний завод», ПАТ «Одеський завод сільськогосподарського машинобудування», ДП «Виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод»», ПАТ «Тернопільський комбайновий завод», ДП «Завод імені Малишева» та інші. На жаль, ці великі донедавна підприємства зараз знаходяться на межі закриття [30].

Нинішні машинобудівні підприємства не в змозі забезпечити технікою аграрний сектор, причому з оптимальним співвідношенням: ціна-технологічний рівень-якість. Через наявність великих сум кредиторської та дебіторської заборгованостей більшість підприємств сільськогосподарського машинобудування змушені працювати в «пожежному режимі». Вони працюють на 30-40%, деякі навіть на 5%. Значно стримуючим фактором зниження кількості

придбаної техніки є значне зростання цін на неї.

Наведене вище підтверджує необхідність нарощуванні обсягів державної підтримки галузі, оскільки між її розмірами та кінцевою ефективністю господарювання простежується тісний зв'язок.

Інший аспект державної підтримки, що має стати невід'ємним складником організаційно-економічного механізму технічного забезпечення галузі, це стимулювання вітчизняного машинобудування.

Зазначимо, що на сьогодні діє Закон України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України», в якому визначено, що державна технічна політика в агропромисловому комплексі - цілеспрямована законодавчо оформлена система організаційно-економічних і правових заходів, які здійснюються органами виконавчої влади для формування взаємопов'язаних процесів створення, випробування, виробництва, реалізації, використання та обслуговування технічних засобів, наукового, інформаційного і кадрового забезпечення агропромислового комплексу. Спрямованістю державної технічної політики в агропромисловому комплексі є прискорене створення і виробництво технічних засобів, технічного і технологічного сервісу, оснащення ними підприємств сільського господарства, харчової і переробної промисловості, кадрове забезпечення. Законом передбачається, що видатки на розвиток системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу передбачаються щорічно в державному бюджеті окремими рядками. Зокрема, у бюджеті 2022 року на підтримку аграріїв планувалося виділити близько 4,6 млрд грн. Зокрема, кошти планували направити на відшкодування технічного оснащення, яке використовують у сільському господарстві, а також розвиток тваринництва, рослинництва та садівництва.

До 2022 року частка машин вітчизняного виробництва становила приблизно 8%, іноземної – 80%. Держава мала б сприяти поліпшенню інвестиційної привабливості підприємствам вітчизняного сільгоспмашинобудування через надання належної державної допомоги вітчизняним заводам-виробникам на

оновлення техніко-технологічного обладнання, переоснащення виробництва сучасними заходами, здатними виробляти машини відповідно світових вимог.

Аграрний сектор зазнав суттєвих втрат унаслідок повномасштабної війни РФ проти України. Загальна кількість суб'єктів господарювання агропромислового комплексу, які зазнали збитків внаслідок збройної агресії РФ, становить 2653 од. (площі ріллі зменшилися на 1,9 млн га, багаторічних насаджень – на 9 тис. га). Крім того, територія близько 1 млн га потребує обстеження на наявність вибухонебезпечних предметів. На значній частині сільськогосподарських земель стало неможливим проведення сільськогосподарської діяльності, оскільки вони або окуповані, або перебувають під постійними обстрілами, або заміновані (у 2022 р. порівняно з 2021 р. загальна посівна площа скоротилася на 20 %).

Погіршилася забезпеченість сільськогосподарських підприємств технікою – продажі комбайнів за 7 міс. 2022 р. порівняно з аналогічним періодом 2021 р. зменшилися у 2,4 рази, тракторів – удвічі, що відбувається на тлі значних фізичних втрат техніки внаслідок бойових дій чи її викрадення окупантами. За оцінками, 84,2 тис. одиниць техніки та устаткування (11 % наявних до 24 лютого 2022 р.) є повністю або частково пошкодженими [29].

Тож, найбільш необхідним видом техніки для ведення сільськогосподарського виробництва є трактори.

Однією із важливих проблем також є той факт, що вироблювана в Україні техніка не користується попитом, оскільки далека від закордонних стандартів. Для прикладу, за показниками продуктивності, комфортності умов праці працівників, надійності та тривалості у експлуатації, німецький комбайн «Джон Дір» у 4 рази перевищує параметри комбайну «Дон-1500». Це лише поверхневі розрахунки, не кажучи вже про економічні вигоди від використання новітньої техніки європейського рівня. Таким чином, виникає ситуації, за якої аграріям вигідніше придбавати іноземну техніку на вторинному ринку, ніж нову вітчизняну.

У зв'язку із цим все більше сільськогосподарських підприємств

наголошують на важливості розвитку цивілізованого та прозорого вторинного ринку техніки.

3.2.3 Використання державного лізингу для регулювання технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств

За умов недостатності власних коштів єдиним оптимальним джерелом технічного забезпечення є фінансовий лізинг техніки, підтримка якого з боку держави дозволить забезпечити потребу у техніці сільськогосподарських підприємств та зростання обсягів виробництва у машинобудівних підприємствах [38].

Лізинг в світовій економіці посідає друге місце за обсягом інвестицій після банківського кредиту. Він є одним з прогресивних методів матеріально-технічного забезпечення виробництва та відкриває користувачам широкий доступ до передової техніки і технології. Для багатьох господарюючих суб'єктів лізингові операції в країнах ринкового спрямування стали домінуючими при технічному переоснащенні матеріально-технічної бази свого виробництва.

Фінансовий лізинг - це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі).

Головними перевагами лізингу є:

- відсутність необхідності негайного початку платежів за техніку, що запобігає значному «вимиванню» оборотного капіталу;

- техніка, взята у лізинг, не збільшує вартість активів лізингоодержувача, що унеможлиблює зростання податкового навантаження на підприємство;

- існування прозорої та гнучкої схеми платежів: простий ануїтет; ануїтет з постійним темпом зміни; ануїтет з амортизацією боргу рівними частинами; нерегулярні платежі;

- оптимальні терміни відшкодування вартості взятої в лізинг техніки;

- можливість нарощування обсягів виробництва за рахунок повної технічної оснащеності технологічних процесів.

Зазначимо, що з кожним роком лізинг набуває все більшого поширення в АПК. За повідомленнями Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, частка фінансування аграріїв через лізинг у I півріччі 2021 р. у порівнянні із аналогічним періодом 2020 р. виросла на 4,1 млрд. грн, сягнувши 1 липня 2021 р. 10,4 млрд. грн.

Згідно висновку Рахункової Палати України, на надання підтримки сільськогосподарським товаровиробникам для придбання сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва (часткову компенсацію вартості техніки, проведення операцій фінансового лізингу сільськогосподарської техніки та суден рибпромислового флоту) спрямовано 572,4 млн. грн (24,9 % прогнозного обсягу, передбаченого Програмою на 2018–2021 роки, – 2296 млн. гривень). У результаті 4547 господарств отримали компенсацію (30 % вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва) за придбання 6287 од. техніки; за кредитами, залученими для придбання сільськогосподарської техніки, отримано компенсацію відсоткової ставки на загальну суму 305,1 млн. грн; НАК «Украгролізинг» передано в лізинг 9188 од. сільськогосподарської техніки [3].

Проте, реалізація вказаного інструменту державної підтримки технічного забезпечення через проведення операцій лізингу виконується не в повному обсязі. Це не дає можливості компанії закуповувати необхідну техніку

відповідно до сезонності сільськогосподарської діяльності.

Слід зазначити, що в управлінні технічним забезпеченням важливо порівнювати дві альтернативи технічного забезпечення: фінансовий лізинг чи довгостроковий кредит.

Причиною низької популярності лізингу є те, що уряд субсидує придбання сільськогосподарської техніки через часткову компенсацію відсоткової ставки. За цих умов банки мають можливість отримувати компенсацію лише тоді, коли придбання техніки фінансується через кредити, надані саме комерційними банками. Однак, отримати такий кредит більшості сільськогосподарських підприємств неможливо.

Відзначимо, що найбільш поширеною аргументацією банків у відмові є відсутність привабливої для банку ліквідної застави. Вирішення цього питання має лежати в площині адекватного завершення земельної реформи в національному плані, оскільки земля була і залишається найголовнішим засобом виробництва у сільському господарстві.

Іншою суперечністю є розходження інтересів банків та потенційних клієнтів стосовно терміну кредитування. Зважаючи на високу вартість техніки та непередбачуваність погодних умов, що може залишити підприємство в окремі роки без урожаю, оптимальним терміном користування кредитом для господарюючого суб'єкту є 5 років, що є непривабливим для банківської установи, яка більш зацікавлена у терміні 2-3 роки [4].

Останньою і найбільш негативною, є ситуація значного розміру відсоткових ставок за користування позиками. Банк аргументує цю ситуацію значною ризикованістю кредитних операцій саме із сільськогосподарськими підприємствами за рахунок впливу кліматичних умов та нестабільністю цінової ситуації на ринках збуту, однак сплачувати більше ніж чверть отриманої позики у вигляді відсотків дозволить собі не кожне навіть крупне підприємство, не кажучи вже про дрібних та середніх товаровиробників.

Одним із способів розв'язання цієї проблеми є підвищення ролі та значимості кредитних кооперативів та спілок, державних іпотечних банків,

лізингових компаній та інших фінансово-кредитних установ.

Варто відзначити, що для більшості сільськогосподарських підприємств вступати у взаємовідносини з банками досить тяжко через відсутність цілого ряду перешкод, головною із яких є відсутність ліквідної застави. Тому варто звертати увагу на державні програми по лізингу техніки, головним представником яких виступає НАК «Укراгролізинг». Компанія надає техніку у лізинг терміном не менше ніж 3 роки за умови сплати 7% вартості невідшкодованої техніки із мінімальним авансовим внеском 10%.

3.3 Формування системи фірмового технічного сервісу сільськогосподарської техніки

Як було зазначено вище, однією з найбільш суттєвих проблем, що лімітують зростання сільськогосподарського виробництва та безпосередньо впливають на його конкурентоспроможність, є стан основних фондів, зокрема й сільськогосподарських машин [11].

Ефективність будь-якого виробництва значно залежить від рівня організації в галузі технічного сервісу. У практиці використання техніки термін «технічний сервіс» розглядається як комплекс послуг, що надаються сільськогосподарському підприємству в придбанні техніки, ефективному використанні та підтримці її в працездатному стані протягом усього періоду експлуатації, а також утилізації техніки, що відпрацювала термін служби.

Ринок сільськогосподарської техніки сьогодні стає «ринком споживача». Виробники сільськогосподарської техніки ведуть конкурентну боротьбу за споживача. У цих умовах поряд з якістю та іншими споживчими властивостями техніки істотну роль у реалізації грають обсяг та структура супутніх заходів та послуг. Заходи та послуги, що забезпечують реалізацію сільськогосподарської техніки, включають:

- рекламу;
- фінансову підтримку споживача;
- ефективну підготовку персоналу;
- доставку техніки;
- перед продажну підготовку;
- післяпродажний сервіс, у тому числі технічне обслуговування та ремонт машин у гарантійний та післягарантійний періоди, забезпечення запасними частинами.

При реалізації сільськогосподарської техніки особлива увага приділяється рекламі. У рекламних цілях проводяться такі заходи, як міжнародні, національні та регіональні виставки, демонстрація техніки в роботі, безоплатна передача техніки до навчальних закладів, надання машин для різних професійних змагань, адресне розсилання реклами, розміщення її у спеціальних виданнях, на радіо та телебаченні [16].

Вартість сучасної сільськогосподарської техніки досить значна, тому покупцям при її придбанні, як правило, надається кредит або вона постачається у лізинг.

Зарубіжний та вітчизняний досвід використання техніки показує, що найефективнішою формою організації технічного сервісу на етапі забезпечення сільськогосподарських товаровиробником технікою є дилерська система. При цій формі виробник надає право реалізації та обслуговування техніки на основі договору дилеру.

Основними функціями дилерського центру є:

- вивчення ринку збуту, організація реклами техніки та визначення платоспроможного попиту;
- формування замовлення на техніку, оформлення договорів з постачальниками та приймання продукції за кількістю, якістю та комплектністю;
- проведення передпродажного обслуговування техніки та постачання її споживачеві;

- розгляд та задоволення рекламацийних претензій споживачів до гарантійного періоду експлуатації техніки;
 - забезпечення працездатності техніки шляхом проведення якісного технічного обслуговування та ремонту на договірній основі;
 - забезпечення споживачів запасними частинами протягом усього періоду експлуатації техніки;
 - організація курсів навчання експлуатаційно-ремонтного персоналу споживачів правилам експлуатації та технічного сервісу техніки;
 - забезпечення споживачів нормативно-технічною документацією з влаштування, експлуатації, технічного обслуговування та ремонту техніки;
 - інформування споживача про зміни, внесені до конструкції техніки;
- збір та передача виготовлювачу інформації про якість та надійність реалізованої техніки.

Різновидом дилерської форми технічного сервісу є організація фірмового технічного сервісу, який передбачає безпосередню участь виробників техніки у її обслуговуванні та ремонті на власних виробничих площах або на базі ремонтних підприємств із залученням посередницьких структур, що спеціалізуються на роботах з технічного сервісу.

Поняття «фірмовий сервіс» пов'язують насамперед із повною відповідальністю підприємства-виробника за працездатністю техніки протягом усього терміну її експлуатації.

Практичний досвід показує, що функціонування ринків техніки перебуває під величезним впливом систем фірмового обслуговування виробників. Ці системи дозволяють задовольняти потреби в техніці не стільки за рахунок екстенсивного збільшення її кількості, скільки завдяки підвищенню якості та ефективності її використання [66].

При цьому основу системи фірмового сервісу становлять такі принципи:

- відповідальність за організацію технічного обслуговування протягом усього терміну експлуатації, яку несе виробник (це зумовлено прагненням зберегти та розвинути ринок збуту);

- технічне обслуговування (і в цілому технічний сервіс), що є важливим інструментом конкурентної боротьби виробників за сфери впливу. Боротьба на ринку збуту все частіше виходить за рамки маневрування ціною. Передові фірми-виробники воліють підвищувати конкурентоспроможність на основі вдосконалення конструкції техніки та надання більш широкого комплексу послуг у процесі їх експлуатації; система технічного сервісу повинна включати весь комплекс послуг, у тому числі й модернізацію техніки. Масштаби робіт та видів послуг не регламентовані та визначаються споживачем спільно з виробником; виробник організує технічний сервіс своєї продукції незалежно від її місцезнаходження. Це вимагає добре організованої та розгалуженої мережі підприємств системи фірмового сервісу;

- різноманітність форм організації системи технічного обслуговування та поточного ремонту (безпосередній контакт виробник – споживач або через посередника).

Система фірмового сервісу включає:

- продаж машин;
- доставку машин;
- попереднє обслуговування;
- введення в експлуатацію;
- забезпечення запасними частинами;
- облік та задоволення рекламаций у гарантійний період;
- технічне обслуговування та ремонт протягом усього терміну експлуатації;
- технічні консультації та інформаційне забезпечення;
- навчання спеціалістів; організацію спостереження за роботою техніки; участь у роботі з підвищення експлуатаційної надійності та вдосконалення конструкцій.

Вирішення перерахованих завдань системи фірмового сервісу вимагає значних капіталовкладень, розвиненої дилерської мережі (за регіональним принципом), попередньої розробки нормативної та експлуатаційної документації та інших організаційних та наукових проробок. Тому технічний сервіс

перетворився на важливу галузь сфери послуг, яка неодноразово пов'язана зі сферою виробництва.

Зазначені принципи організації системи фірмового сервісу зумовлюють як організаційну структуру підприємств дилерської сервісної мережі, так і способи взаємодії з виробником і підприємствами, що забезпечують сервісні центри запасними частинами, а також з іншими партнерами.

Оскільки система фірмового сервісу є складною організаційно-технічною системою, їй притаманні всі властивості таких систем, і, відповідно, управління має будуватися з урахуванням показників таких систем.

Проблеми, що виникають при цьому, обумовлені особливостями як безпосередньо великих систем, так і галузі. Тому, щоб система була ефективною, слід враховувати особливості її формування, характер взаємодій підсистем та параметри зв'язків між ними, а також спосіб організації управління системою з боку фірми-продуцента та параметри зворотного зв'язку з нею.

В якості класифікаційних ознаки при аналізі проблем можна вибрати як етапи формування та функціонування систем фірмового сервісу, так і тип самого об'єкта управління. Виділивши завдання та визначивши об'єкти управління, можна виявити можливі негативні фактори, що перешкоджають вирішенню даних задач (рисунок 3.2) [68].

У системі фірмового сервісу оперативність і якість послуг, що надаються, багато в чому визначаються кваліфікацією виконавців та адаптацією співробітників до реальних умов.

Умови конкуренції на ринку сервісних послуг змушують шукати нові форми підвищення ефективності функціонування системи фірмового сервісу. Для керівників багатьох підприємств стає очевидним, що орієнтованість на клієнта не так данина моді, скільки основний напрямок створення конкурентних переваг.

Відповідно до мети маркетингових досліджень стратегія просування на ринку товарів та послуг визначається п'ятьма компонентами:

Рисунок 3.2 - Цілі та завдання в галузі управління системою фірмового сервісу

$$\text{Маркетинг} = \text{Продукт (послуга)} + \text{Ціна} + \text{Місце} + \text{Просування} + \text{Люди} \quad (3.1)$$

Цю загальновизнану формулу маркетингу застосовують успішні виробники, просуваючи свої товари та послуги, не тільки розуміючи важливість цього компонента, але й роблячи реальні інвестиції в навчання своїх співробітників розумінню філософії та навичкам орієнтації на клієнта.

Всі ці напрямки виробник зможе реалізувати лише за наявності розгалуженої і керованої товаропровідної мережі, що поєднує різні форми її побудови: мережа дилерських центрів, виробничо-технічних або постачальницько-збутових спільних підприємств і т. п., діючи через які виробники зможуть реалізувати власну вироблену машинобудівну продукцію і забезпечувати технічний сервіс в асортимент, що задовольняє як великих, так і дрібних сільськогосподарських товаровиробників.

3.4 Обґрунтування пропозицій щодо підвищення рівня фірмового сервісу для технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств

З метою підвищення ефективності діяльності ПП «Громадське будівництво» планує надавати послуги із виготовлення нестандартних виробів на замовлення згідно з кресленнями та ескізами клієнтів.

Підприємство планує виконувати роботи за наданими кресленнями, малюнками та ескізами у будь-якому виді в максимально стійкі терміни. Усі замовлення виконуватимуться від початкової роботи із кресленнями, які можуть бути надані замовником або складені спеціалістами підприємства з наступним підтвердженням обома сторонами, щодо виготовлення деталей.

Виробництво деталей ведеться з якісних матеріалів (нержавіюча сталь, латунь і т. д.), згідно з нормами ДСТУ. Завдяки цьому вдасться забезпечити

необхідну якість, надійність і довговічність виробу. Шляхом проходження термообробки виробів підприємство спроможне запропонувати продукцію наступних класів міцності 8.0, 8.8, 10.0, 10.9, 11.0, 12.9.

Основні напрями діяльності щодо виготовлення згідно креслень замовника:

- нестандартного обладнання різних конфігурацій;
- резервуарів, ємностей, змішувачів, ножів, валів, втулок, пластин, ;
- жниварок, сіялок, опор, стрічкових конвеєрів;
- металоконструкцій воріт, шиберів, затворів, кронштейнів;
- причепів для перевезення;
- різних металоконструкцій із нержавіючої сталі.

Також підприємство надає послуги з механічної обробка деталей дрібних і середніх серій, а саме:

- виготовлення спеціалізованої оснастки;
- виробництво корпусних деталей, деталей обертання, деталей високої точності;
- виготовлення виливків корпусних деталей із чавуну, вуглецевих і легованих сталей (в т.ч. нержавіючих корозійностійких);
- виготовлення поковок;
- термообробка деталей;
- розробка і виготовлення випробувальних стендів.

Для роботи на перших порах підприємству знадобиться мінімальний набір інструментів та обладнання, адже більша його частина є в організації.

Важливим етапом є розроблення креслення та етапи виконання робіт

Типові стадії та етапи виконання робіт наведено в таблиці 3.1

Стадії розроблення технологічної документації, що її застосовують для технологічних процесів виготовлення виробів, визначають згідно з ДСТУ ГОСТ 3.1102:2014 залежно від стадій розроблення конструкторської документації.

Таблиця 3.1 - Типові стадії та етапи виконання конструкторських робіт

Стадія розроблення	Етапи виконання робіт
Технічна пропозиція	Добір та узагальнення науково-технічних та патентних документів, підготовка аналітичного огляду Розроблення технічної пропозиції на підставі аналізу науково-технічних, патентних, нормативних документів, маркетингових досліджень індивідуального технічного завдання на роботу. Розглядання та затвердження технічної пропозиції з наданням документам літери «П»
Ескізний проєкт	Розроблення комплексу документів ескізного проєкту Виготовлення та випробування макетів або експериментальних зразків, за необхідності Розглядання та затвердження ескізного проєкту з наданням документам літери «Е»
Технічний проєкт	Розроблення комплексу документів технічного проєкту Розроблення конструкторських рішень виробу та його складових частин Розглядання та затвердження технічного проєкту з наданням документам літери «Т»
Робоча конструкторська документація дослідного зразка (дослідної партії) виробу, призначеного для серійного (масового) чи поодинокого виробництва	Розроблення робочої конструкторської документації, призначеної для виготовлення і випробування дослідного зразка (дослідної партії), без надання літери Виготовлення і попередні випробування дослідного зразка (дослідної партії) Коригування конструкторської документації за результатами виготовлення і попередніх випробувань дослідного зразка (дослідної партії) з наданням літери «О» Приймальні випробування дослідного зразка (дослідної партії) Коригування конструкторської документації за результатами приймальних випробувань дослідного зразка (дослідної партії) з наданням документам літери «О1»

На стадії розроблення конструкторської документації «Технічна пропозиція» технологічну документацію не розробляють Залежно від необхідності, розроблення технологічної документації починають на стадіях розроблення ескізного або технічного проєкту, що визначають у технічному завданні на роботу.

На стадіях розроблення конструкторської документації «Ескізний проєкт» і «Технічний проєкт» розробляють технічну документацію («Попередній проєкт», а на стадії «Робоча конструкторська документація дослідного зразка (дослідної партії)...» — технологічна документація «Розроблення документації дослідного зразка (дослідної партії)». Типові стадії розроблення технологічної документації та етапи виконання робіт наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Стадії розроблення технологічної документації та етапи виконання робіт

Стадії розроблення	Етапи виконання робіт
Стадія розроблення	Розроблення попереднього проєкту технологічної документації Визначення складу та розроблення технологічної документації для виготовлення і випробування макетів або експериментальних зразків, технологічного обладнання, оснащення та апаратури. Вибір сировини і допоміжних матеріалів Виготовлення і випробування макетів або експериментальних зразків, розроблення попереднього проєкту технологічної документації із наданням документам літери «П»
Розроблення документації дослідного зразка (дослідної партії)	Розроблення технологічної документації, призначеної для виготовлення і випробування дослідного зразка (дослідної партії) без присвоєння літери Виготовлення і попередні випробування дослідного зразка (дослідної партії) Коригування технологічної документації за результатами виготовлення та попередніх випробувань дослідного зразка (дослідної партії) з наданням технологічній документації літери «О» Приймальні випробування дослідного зразка (дослідної партії) Коригування технологічної документації за результатами приймальних випробувань дослідного зразка (дослідної партії) з наданням технологічній документації літери «О1»

Залежно від складності роботи і ступеня її попереднього опрацювання за погодженням замовника з виконавцем дозволено вилучення або поєднання стадій

і етапів та уточнення складу робіт, крім приймальних випробувань, які виділяють у окремий етап.

Під час розроблення технічного проєкту в загальному випадку, крім робіт, перелічених у таблицях 3.1 та 3.2 виконують таке:

- визначають остаточне конструкторське рішення виробу і його основних складових частин;
- виконують необхідні розрахунки, що підтверджують техніко-економічні показники та показники надійності виробу;
- виконують необхідні функціональні та принципові схеми, погоджують із замовником або основним споживачем габаритні та установчі розміри виробу;
- проводять аналіз конструкції виробу на технологічність в умовах конкретного виробництва з урахуванням наявного та розроблюваного обладнання чи потреби його придбання;
- розробляють метрологічне забезпечення:
- виконують, за необхідності, додаткове випробування макетів або експериментальних зразків і завершують розроблення кінцевого дизайн-ергономічного та кольорофактурного вирішення виробу;
- проводять оцінювання виробу на відповідність вимогам ергономіки, дизайну та технічної естетики, вимогам до транспортування, зберігання, монтажу на місці його застосування, а також експлуатаційних можливостей (взаємозамінності, зручності обслуговування, ремонтоздатності, стійкості до впливу зовнішніх чинників, швидкого усунення несправностей, забезпеченості засобами контролю технічного стану тощо);
- виконують перевірку патентної ситуації і конкурентоспроможності виробу, забезпечення вимог щодо стандартизації і уніфікації виробу, необхідності придбання покупних комплектувальних виробів і розроблення нових приладів, відповідності вимогам техніки безпеки і виробничої санітарії;
- уточнюють перелік робіт, які необхідно провести на стадії розроблення робочої документації на додаток до вимог технічного завдання;
- визначають технічний рівень продукції

Докладніший інвестиційний план зображується в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 - Інвестиційний план

Витрати	Сума, грн
Обладнання для роботи	30000
Рекламна кампанія (разові витрати)	5000
Дозвільні документи	5000
Спецодяг	3000
Загальні інвестиційні витрати	43000

Розрахунок ефективності проєкту представлено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Оцінка ефективності проєкту

Показник	Роки					
	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Доход, тис. грн	1560	1560	1560	1560	1560	1560
Одноразові витрати, тис. грн	43					
Поточні витрати, тис. грн	1320	1320	1320	1320	1320	1320
Ефект, тис. грн	197	240	240	240	240	240
Коефіцієнт дисконтування	1	0,91	0,83	0,75	0,68	0,62
Дисконтований ефект, тис. грн	197	218,4	199,2	180	163,2	148,8
Ефект наростаючим підсумком, тис. грн	197	415,4	614,6	794,6	957,8	1106,6

Як бачимо з таблиці 3.4 при оптимістичному варіанті розвитку пропозиція окупається в перший рік, а за шість років можливо отримати ефект 1106,6 тис. грн., що свідчить про доцільність запропонованого заходу.

Висновки до 3 розділу

Підвищення надійності, довговічності, призначеного та залишкового ресурсу сільськогосподарської техніки – важлива проблема.

Для суб'єктів агробізнесу одним із шляхів інтенсифікації діяльності є використання прогресивної техніки, яка відрізняється високим рівнем продуктивності, економічністю витрат паливних матеріалів і вищим рівнем ергономічності, що сприяє підвищенню престижності праці в аграрному секторі.

Українське сільськогосподарське машинобудування на даний момент знаходиться не у найкращому стані. Це підтверджується тим, що переважна більшість сільськогосподарської техніки, яка купується суб'єктами аграрного бізнесу, виробляється не в Україні, а за кордоном.

Однією з головних умов підвищення ефективності використання техніки у сільськогосподарських організаціях є покращення технічного обслуговування та ремонту машин.

Технічне обслуговування - головна ланка у загальній системі заходів, спрямованих на підтримку машин у працездатному стані. Воно включає комплекс операцій, що дозволяють уникнути передчасного зношування та поломок машин, забезпечує їх безперебійну роботу протягом усього ремонтного терміну. Від своєчасного та якісного проведення технічного обслуговування багато в чому залежать продуктивність машин, рівень їх витрат на експлуатацію та ремонт. При технічному обслуговуванні виконуються обкатувальні, мийні, очисні, контрольні, діагностичні, регулювальні, мастильні, заправні, кріпильні та монтажні-

демонтажні роботи, а також роботи з консервації та розконсервації машин та їх складових частин.

Підсумовуючи викладене вище відзначимо, що найбільш перспективним напрямом для сфери технічного сервісу техніки для агропромислового комплексу є формування системи фірмових торгово-сервісних підприємств (центрів, об'єднань, колаборацій з підприємствами АПК та ін.). Ця форма реалізації послуг технічного сервісу є найбільш пристосованою до сучасних умов функціонування економіки та сприятиме підвищенню працездатності техніки підприємств АПК. Тож в розділі розроблені пропозиції щодо підвищення рівня фірмового сервісу для технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств на приватному підприємстві «Громадське будівництво».

Також сформовано організаційний механізм управління матеріально-технічною базою сільського господарства та обґрунтовано доцільність випуску на ПП «Громадське будівництво» деталей та запасних частин на замовлення.

Розрахунок ефективності показує, що проєкт окупається в перший рік, а за 6 років існування даного проєкту економічний ефект від впровадження в реалізацію нового товару складе 1106,6 тис. грн., це свідчить про доцільність впровадження на підприємстві даного заходу.

Висновки

Розвиток аграрного сектору економіки України має тенденцію до неефективного використання методів управління. В сучасних ринкових умовах технічний потенціал, який є в сільському господарстві країни, на яке орієнтоване сільгоспмашинобудування, не задовольняє вимогам сучасного виробництва. Україна має високі можливості для розвитку продукції сільськогосподарського машинобудування, проте, як свідчить аналіз статистичних даних, використовує їх недостатньо ефективно й не може повністю задовольнити потреби виробників сільськогосподарської техніки. Незабезпеченість галузі АПК необхідною кількістю конкурентоспроможної сільськогосподарської техніки є серйозним бар'єром для розвитку країни в цілому.

Також, в результаті трансформаційних процесів в Україні сформувався багатоукладний аграрний сектор, який потребує належного технічного забезпечення з погляду потреби широкого асортименту технічних засобів і вартості їх застосування відповідно до наявного досвіду у цій сфері. В загальному зменшенні ефективності сільськогосподарського виробництва на фактор механізації припадає 40-50%. Це в свою чергу потребує визначення таких технічних шляхів і представлених напрямів технічного забезпечення аграрного виробництва, які б, на підставі світового досвіду, максимально були залучені та забезпечували належну ефективність функціонування аграрних підприємств.

Через високий ступінь зношеності та технічні несправності щорічно виходить з ладу четверта частина тракторів та комбайнів, а витрати на відновлювально-ремонтні роботи щорічно зростають на 5-7%. Система сервісу та ремонтного обслуговування техніки, яка функціонувала до 2000 року втратила своє призначення, а нова, яка б відповідала вимогам ринкової економіки та технологічному рівню обслуговування сучасної високопродуктивної техніки, ще не сформована.

В свою чергу нестача та низька якість технічних засобів і високий ступінь їх

зношеності збільшують річне навантаження на машинно-тракторний парк. Термін виконання механізованих робіт збільшуються у 2-5 разів, знижується їх якість, а відповідно зростають втрати врожаю. Щорічні втрати врожаю в Україні у грошовому еквіваленті оцінюються в 15-18 млрд грн. Така ситуація призводить до підвищення собівартості продукції та зниження продуктивності праці. Дефіцит коштів на оновлення парку техніки вимагає дбайливого її використання та застосування сучасних технологій відновлення деталей. Темпи оновлення вітчизняної складної сільськогосподарської техніки у 2-5 разів нижчі, ніж за кордоном, що не дає змоги забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної техніки, незважаючи на більшу її пристосованість до роботи в умовах України і нижчу вартість (у 2-5 разів нижча, ніж вартість закордонних аналогів). При цьому вітчизняні потужності більшості підприємств з виробництва сільськогосподарської техніки завантажені лише на 15- 30%.

Щорічна потреба в оновленні парку тракторів становить 35...40 тис. одиниць. Вітчизняне машинобудування, за твердженням профільного міністерства, покриває потребу в 4...5 тис. од.

Потужні сільськогосподарські трактори можуть випускати вітчизняні підприємства. Проте більшість спеціалізованих машинобудівних заводів оснащені жорсткими технологічними лініями, які не дають можливості швидко і з малими витратами переходити на виготовлення нових більш прогресивних моделей техніки. На жаль, досі не сформовані замкнені макротехнологічні галузеві комплекси, які відповідають сучасному постіндустріальному устрою промисловості і дають змогу з найбільшою ефективністю конкурувати на світовому ринку. Це дозволяє стверджувати, що сьогодні вітчизняні заводи з виробництва основних видів сільськогосподарської техніки не в змозі забезпечити нею аграрний сектор, до того ж з оптимальним співвідношенням: ціна – технологічний рівень – якість.

Створена протягом останніх років сільськогосподарська техніка вітчизняного виробництва користується реальним попитом, а забезпечення її конкурентоспроможного положення на внутрішньому та зовнішньому ринку

потребує докорінної модернізації існуючих елементів та освоєння нових технологій. Нині присутня ситуація, коли аграріям вигідніше закупити імпорتنу техніку, що була у використанні, ніж нову вітчизняну, навіть при певному рівні державного стимулювання її придбання. Для них не важливо в якій країні техніку вироблено, а головним є те, щоб ціна техніки відповідала її якості й технологічному рівню.

Варто відзначити, що ринок сільськогосподарського машинобудування – це ринок продукції промислового призначення. На цьому ринку покупцями виступають суб'єкти підприємницької діяльності, які закупають одну продукцію для виробництва іншої продукції з метою отримання прибутку. Важливо враховувати, що однією з особливостей ринку продукції виробничого призначення є вторинність попиту на засоби виробництва у зв'язку з тим, що він виникає не сам по собі, а внаслідок попиту на продукцію сільськогосподарських підприємств

Одним із напрямків підвищення ефективності ремонту машин є вдосконалення планування, обліку та контролю за ходом виконання всіх видів технічного обслуговування та ремонтних робіт.

Підсумовуюче викладене вище, зазначимо що в кваліфікаційній роботі розглянута нагальна проблема технічного обслуговування сільськогосподарських підприємств, виявлено проблеми, з якими вони стикаються та які уповільнюють їх розвиток, окреслено можливі перспективні засади управління та обґрунтовано доцільність формування системи фірмового технічного сервісу сільськогосподарської техніки.

Також проведено комплексний аналіз економічної діяльності ПП «Громадське будівництво», діяльність якого спрямована на забезпечення сільськогосподарських товаровиробників запасними частинами та послугами, надання послуг технічного сервісу. Аналіз діяльності підприємства показав, що:

-у 2019 р. підприємство реалізовано продукції та послуг на 46962,0 тис. грн; у 2020 р. – 50423,0 тис. грн, що більше на 7,4 %; у 2021 р. – 58668,0 тис. грн, що більше на 16,4 %; у 2022 р. – 70332,0 тис. грн, що більше на 19,9 %; у 2023 р. –

76606,0 тис. грн, що більше на 8,9 %. Присутня тенденція до росту обсягу реалізації продукції та послуг підприємством в грошовому виразі;

- загальна вартість основних засобів на початок 2019 р. склала 222532,0 тис. грн, на кінець періоду – 240804,0 тис. грн, збільшення протягом року – 8,2 %; на початок 2015 р. склала 240804,0 тис. грн, на кінець періоду – 265377,0 тис. грн, збільшення – 10,2 %; на початок 2021 р. склала 265377,0 тис. грн, на кінець періоду – 264078,0 тис. грн, зменшення – 0,5 %; на початок 2022 р. склала 264078,0 тис. грн, на кінець періоду – 259086,0 тис. грн, зменшення – 1,9 %; на початок 2023 р. склала 259086,0 тис. грн, на кінець періоду – 265191,0 тис. грн, збільшення – 2,4 %. Визначено, що відбулося збільшення рівня зношеності основних фондів, що досягло найвищого рівня в 2023 р. – 31,5 %;

- ефективність використання основних фондів підприємством протягом 2019-2023 рр. знижувалася, про що свідчить погіршення показника фондівіддачі та зростання фондомісткості. Позитивною динамікою відзначився показник фондоозброєності, однак його зростання відбулося у результаті зниження кількості працівників;

- продуктивність праці працівників у 2019 р. складала 469,62 тис. грн/люд., у 2020 р. – 530,77 тис. грн/люд., що на 13,0 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 586,68 тис. грн/люд., що на 10,5 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 740,34 тис. грн/люд., що на 26,2 % більше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 880,53 тис. грн/люд., що на 18,9 % більше порівняно до 2022 р. Збільшення продуктивності праці говорить про зростання рівня ефективності використання трудових ресурсів;

- загалом операційні витрати в 2019 р. склали 25008,0 тис. грн, у 2020 р. – 26930,0 тис. грн, що на 7,7 % більше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – 48623,0 тис. грн, що на 80,6 % більше порівняно до 2020 р.; у 2022 р. – 42458,0 тис. грн, що на 12,7 % менше порівняно до 2021 р.; у 2023 р. – 48719,0 тис. грн, що на 14,8 % більше порівняно до 2022 р;

- чистим фінансовим результатом діяльності у 2019 р. є прибуток, розмір якого склав 9168,0 тис. грн, у 2020 р. – прибуток у розмірі 7537,0 тис. грн, що на

1631,0 тис. грн або 17,8 % менше порівняно до 2019 р.; у 2021 р. – збиток у розмірі 4703,0 тис. грн, що на 12240,0 тис. грн менше від отриманого прибутку у 2020 р.; у 2022 р. – прибуток у розмірі 6691,0 тис. грн, що на 11394,0 тис. грн більше від отриманого збитку у 2021 р.; у 2023 р. – прибуток у розмірі 8473,0 тис. грн, що на 1782,0 тис. грн / 26,6 % більше порівняно до 2022 р.

Зазначено, що найбільш перспективним напрямом для сфери технічного сервісу техніки для агропромислового комплексу є формування системи фірмових торгово-сервісних підприємств (центрів, об'єднань, колаборацій з підприємствами АПК та ін.). Ця форма реалізації послуг технічного сервісу є найбільш пристосованою до сучасних умов функціонування економіки та сприятиме підвищенню працездатності техніки підприємств АПК. Тож в розділі розроблені пропозиції щодо підвищення рівня фірмового сервісу для технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств на приватному підприємстві «Громадське будівництво».

З метою забезпечення ефективності діяльності підприємств, які займаються технічним обслуговуванням сільськогосподарської техніки, сформовано організаційний механізм управління матеріально-технічною базою сільського господарства та обґрунтовано доцільність випуску на ПП «Громадське будівництво» деталей та запасних частин на замовлення. Розрахунок ефективності показує, що проєкт окупається в перший рік, а за 6 років існування даного проєкту економічний ефект від впровадження в реалізацію нового товару складе 1106,6 тис. грн. Це свідчить про доцільність впровадження на підприємстві даного заходу.

Список використаних джерел

- 1 Господарський Кодекс України.: [офіц. текст станом на 02.08.2017 р. зі змінами та доп.]. закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
- 2 Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України: Закон України – №229-V від 05.10.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-16#Text>
- 3 Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-16#Text>
- 4 Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80?v=617d3c0773158#Text>
- 5 Про господарські товариства: закон України: офіц. текст: станом на 19 лют. 2004 р. К.: Парламентське видавництво, 2005. 64 с.
- 6 Про захист прав споживачів: закон України: офіц.. текст станом на 19.11.2022р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
- 7 Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026. року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80#Text>
- 8 Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahrarynyy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik>
- 9 Аграрний сектор України. Статистика. URL: <http://agroua.net/statistics>
- 10 Андрійчук В. Г. Агропромислові формування нового типу. *Економіка АПК*. 2013. № 1. С. 3-15.
- 11 Білоусько Я.К. Проблеми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі. К.: ННЦ ІАЕ УААН, 2007. 216с.

- 12 Білоусько Я.К. Техніко-технологічне забезпечення сільського господарства. *Економіка АПК*. 2009. №12. С.29-33.
- 13 Білоусько Я.К., Рибицька В.І. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки. *Техніка АПК*. 2004. №10. С.14-18.
- 14 Войтюк В., Демко А. Технічний рівень сільгосптехніки - битва за врожай неминуча. *Пропозиція*. 2014. №6. С. 32-35
- 15 Гейць В.М., Семиноженко В.П., Кваснюк Б.С. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: Інноваційно-технологічний розвиток економіки. К.: Фенікс, 2007. 564с.
- 16 Гринько Т.В. Формування економічного механізму конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарського машинобудування: дис. ... кандидата економ. наук: 08.06.01.Запоріжжя, 2004. – 194 с.
- 17 Деревець І.С. Сервісна база дилерських підприємств у системі матеріально-технічного забезпечення АПК України. *Економіка АПК*. 2007. №4. С.23-27.
- 18 Дикань В.Л., Кірдіна О.Г. Сутнісні аспекти конкурентоспроможності національної економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2009. № 28. С. 13-20.
- 19 Дикань В. Л. Товарознавство та комерційна діяльність: підручник / В. Л. Дикань та ін.; за ред. В. Л. Дикань. Харків: УкрДУЗТ, 2018. 362 с.
- 20 Дикань В. Л., Воловельська І. В. Інноваційні стратегії підприємств: проблеми, шляхи вирішення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 67. С. 9–17.
- 21 Дикань В. Л., Воловельська І. В., Маковоз О. В. Економічна безпека підприємства: навч. Посібник. Х.: УкрДАЗТ, 2011. 243 с.
- 22 Дикань В. Л., Єлагін Ю .В., Сухорукова Т. Г. Економіка праці на підприємствах залізничного транспорту: підручник. Х.: УкрДАЗТ, 2012. 275 с.
- 23 Дикань В. Л., Козинець А. С., Чупир Т. Я. Економічний аналіз ефективності діяльності залізниці: навчальний посібник. Харків, 2004. 161 с.
- 24 Дикань В. Л., Корінь М. В. Державне регулювання промислового

розвитку України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. №. 61. С. 9-19.

25 Дикань В. Л., Корінь М.В. Державне регулювання промислового розвитку України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. №61. С.9-19.

26 Дикань В. Л., Маслова В.О. Організація виробництва: навчальний посібник. Харків, УкрДАЗТ, 2013. 422 с.

27 Дикань В. Л., Толстова А.В. Механізм державного регулювання відтворення та розвитку економіки України в ринкових умовах. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. №76-77. С.5-12.

28 Дикань В. Л., Толстова А.В. Розвиток економіки України на основі принципу рівноправності відносин держави, бізнесу та суспільства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 63. С.9-19.

29 Дикань В.Л. Національна модель індустріального розвитку країни: організаційно-управлінський аспект *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 11–34.

30 Дикань В.Л. Українська модель економічної системи як нова концепція розвитку національної економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. Вип. 44. С. 11-17.

31 Дикань В.Л., Обруч Г.В. Визначення ефективності реалізації потенціалу конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 56. С. 9-18.

32 Дикань В.Л., Островерх Г.Є. Удосконалення механізмів державного управління розвитком залізничної галузі України у євроінтеграційному просторі. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 62. С. 11–19.

33 Дикань В.Л., Толстова А.В. Розвиток економіки України на основі принципу рівноправності відносин держави, бізнесу та суспільства. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2018. № 63. С. 9-19.

34 Дикань В. Л., Воловельська І.В., Каличева Н.Є. Економіка підприємства: конспект лекцій. Ч. 1. Харків : УкрДУЗТ, 2021. 55 с.

35 Дикань В. Л., Воловельська І.В., Каличева Н.Є. Економіка підприємства: конспект лекцій. Ч. 2. Харків : УкрДУЗТ, 2021. 45 с.

36 Дикань В. Л., Воловельська І.В., Каличева Н.Є. Економіка підприємства: конспект лекцій. Ч. 3. Харків : УкрДУЗТ, 2021. 49 с.

37 Дикань В. Л., Воловельська І.В., Каличева Н.Є. Економіка підприємства: конспект лекцій. Ч. 4. Харків : УкрДУЗТ, 2022. 50 с.

38 Економічна діагностика: підручник / В. Л. Дикань, І. В. Токмакова, В. О. Овчиннікова, М. В. Корінь, А. В. Толстова. Харків: УкрДУЗТ, 2022. 285 с.

39 Ємельянова І. Ф. Удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Луганськ, 2010. 20 с.

40 Забезпечення конкурентоспроможності підприємств: підручник / В. Л. Дикань, Ю. Т. Боровик, О. М. Полякова, Ю. М. Уткіна. Харків: УкрДАЗТ, 2012. 415 с.

41 Іванишин В. В. Розвиток та функціонування ринку технічних засобів для сільського господарства в Україні. *Економіка АПК*. 2011. № 3. С. 78-82.

42 Калетнік Г. М. Стратегіко-інституційні засади ефективності використання потенціалу аграрного сектору економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2015. № 1. С.3-15.

43 Каличева Н. Є., Островерх Г. Є., Орехов М. В. Формування конкурентних переваг українських підприємств в умовах економічної кризи спричиненої воєнним часом. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 78-79. С. 77-86. .

44 Каличева Н.Є., Голубєва А., Міненко О. Економічні аспекти забезпечення якості продукції на стадії проєктування. *Молодий вчений*. 2022. № 10 (110) жовтень. С.45-48. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-10-110-10>.

45 Каличева Н.Є., Чорнобровка І.В. Обґрунтування підходів щодо

державного регулювання економічних систем. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021/2022. № 76-77. С. 12-17.

46 Колімбровський М.М. Статистичний довідник Івано-Франківської області 2009. м. Івано-Франківськ.: ГУПС, 2010. 85с.

47 Кононенко М.П. Обґрунтування оптимізації нормативних витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. *Економіка АПК*. 2009. №6. С.32.

48 Кондратюк М. В., Мадждуб С. Розробка механізму формування і реалізації інноваційних процесів на підприємстві. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 54. С. 325-330.

49 Кондратюк М. В., Лактіонова К. С. Шляхи удосконалення процесу управління інвестиційною діяльністю підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2014. № 48. С. 172-174.

50 Кондратюк М. В., Ферлієвич В.Р., Ричков Д.С. Роль фірмового технічного сервісу у розвитку агропромислового комплексу країни. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 83.

51 Кузьмінський Р. Структура, параметри та ефективність технологічних процесів ремонту. *Вісник Львівського державного аграрного університету: агроінженерні дослідження*. 2005. № 9. С. 50–60.

52 Мазнев Г.Є. Методичний підхід щодо обґрунтування територіального розміщення ремонтно-обслуговуючих підприємств. *Економіка АПК*. 2019. №11. С.102-108.

53 Мостовой Г.І. Регіональна політика розвитку аграрної сфери. Харків: Магістр, 2004. 137с.

54 Муха В. Регіональні тренди на ринку сільськогосподарської техніки в Україні. Техніко-технологічні аспекти розвитку та випробування нової техніки і технологій для сільського господарства України. 2022. № 30(44). URL: <http://tta.org.ua/article/view/264708>

55 Обруч Г. В., Іванюта Б. Л., Журавльов К. В. Проблеми і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. №61.С 53-62.

56 Організаційні форми і методи інноваційної діяльності у розвитку аграрної сфери економіки / О.Г. Шпикуляк, В.М. Русан, Л.І. Курило, П.В. Павлик, І.Ю. Розгон. *Економіка АПК*. 2010. № 11. С. 119-125.

57 Підлісецький Г.М., Товстопят В. Л. Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства. *Економіка України*. 2008. №11 С.81-87.

58 Підприємництво. Реалізація підприємницької діяльності у сучасних ринкових умовах: підручник / С. В. Панченко, В. Л. Дикань, О. В. Шраменко та ін. Харків : УкрДУЗ, 2018. ч. 2. 228 с.

59 Підприємництво. Теоретичні основи організації підприємницької діяльності: підручник / С. В. Панченко, В. Л. Дикань, О.В. Шраменко та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2018. ч. 1. 241 с.

60 Податковий кодекс України/ URL: https://ips.ligazakon.net/document/T10_2755?an=21397&ed=2020_08_01

61 Промисловість України у 2007-2010 рр.. Статистичний збірник. К.: Держкомстат України, 2011. 307 с.

62 Ресурсні можливості розвитку аграрного сектора економіки України: колективна монографія / [Шубравська О. В., Молдаван Л. В., Пасхавер Б. Й. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук О. В. Шубравської ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2017. 440 с.

63 Ринок сільгосптехніки: тренди і прогнози на 2019-2020. URL: <https://www.growhow.in.ua/rynok-sil-hospstekhniky-trendy-i-prohnozy-na-2019-2020/>.

64 Сафронська І. М., Ярмач М. Р. Оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства із використанням збалансованої системи показників. *The scientific method*. 2017. № 5 (5). Vol. 1. С. 77-84.

65 Сидорчук О. В., Кузьмінський Р. Д., Барабаш Р. І., Михалюк М. А. Обґрунтування виробничої структури пунктів технічного обслуговування тракторів ХТЗ. *Вісник Львівського національного аграрного університету: агроінженерні дослідження*. 2013. № 17. С. 54–64.

66 Слинчук К. П. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств в умовах їх інноваційного розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04»Економіка та управління підприємствами». Київ, 2014. 20 с.

67 Стельмашук А.М., Половинко І.К. Аграрний сервіс: економіка, організація, ефективність: навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка. 2007. 182 с.

68 Сучасні форми конкурентної взаємодії суб'єктів господарювання: монографія / Ж.В.Поплавська, Н.Л.Михальчишин, М.Л.Данилович-Кропивницька, О.В.Гошовська, С.О.Комаринець; за заг. ред. Ж.В.Поплавської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2019. 201 с.

69 Цивільний кодекс України: офіц. тест станом на 10.10.22 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

70 Методичні вказівки до виконання кваліфікаційної роботи рівня вищої освіти «другий (магістерський) рівень» усіх форм навчання / каф. «Економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом». В. Л. Дикань, В. В. Компанієць, І. В. Токмакова, І.Л. Назаренко. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 60 с.

71 Студентська навчальна звітність. Текстова частина (пояснювальна записка). Загальні вимоги до побудови, викладення та оформлення: методичний посібник з додержання вимог нормоконтролю у студентській навчальній звітності /Козар Л.М. [та ін.]; за заг. ред. Л.М. Козара. Х.: УкрДУЗТ, 2018. 54 с.

АКТ

перевірки випускної кваліфікаційної роботи на наявність ознак
академічного плагіату

Відповідно до даних сервісу Strikeplagiarism.com кваліфікаційна робота

на тему: «Формування організаційно-економічного механізму
підвищення ефективності технічного забезпечення
сільськогосподарських підприємств»

автора: Ферлієвич Віталій Русланович
(ПІБ автора повністю)

містить 41,48 % запозичень. Ознаки академічного плагіату – відсутні.

Перевірку виконала
доцент кафедри економіки та управління
виробничим і комерційним бізнесом

(підпис)

Ганна ОБРУЧ

07.12.2023 р.